



REGERINGSKANSLIET

Promemoria

2009-09-25

U2009/5552/G

Utbildningsdepartementet

Departementspromemoria

Särskilda program och behörighet till yrkesprogram

Innehållsförteckning

1. Sammanfattning	3
2. Författningsförslag	5
2.1 Förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100)	5
2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (2009:000) om ändring i skollagen (1985:1100)	7
2.3 Förslag till ändring av gymnasieförordningen (1992:394)	17
2.4 Förslag till ändring av förordningen (1996:1206) om fristående skolor	24
3. Inledning.....	25
4. Behörighet till gymnasieskolans yrkesprogram	26
4.1 Bakgrund.....	26
4.2 Gymnasieutredarens förslag och remissinstansernas synpunkter.....	27
4.3 Departementspromemorian om flexibla behörighetskrav till gymnasie-skolans yrkesprogram och remissinstansernas synpunkter	28
4.4 Insatser för ökad måluppfyllelse i grundskolan	29
4.5 Förslag till behörighetskrav till gymnasieskolans yrkesprogram.....	31
5. Elever som saknar behörighet till gymnasieskolans nationella program.	33
5.1 Nuvarande bestämmelser om individuella program m.m.....	33
5.2 Utvecklingen av individuella program inom gymnasieskolan.....	34
5.3 Individuella program i dag	35
5.4 Problem med dagens individuella program	38
6. Gymnasieutredarens förslag och remissinstansernas synpunkter	40
7. Promemorians förslag.....	45
7.1 Preparandutbildning.....	46
7.2 Programinriktat individuellt val	53
7.3 Yrkesintroduktion.....	57
7.4 Individuellt alternativ	62
7.5 Språkintröduktion	65
7.6 Synnerliga skäl för behöriga elever att delta i yrkesintroduktion eller individuellt alternativ	69
7.7 Undantag från 20-årsbestämmelsen.....	71
8. Ikraftträdande och övergångsbestämmelser.....	72
9. Ekonomiska och andra konsekvenser.....	73
10. Närmare om författningstexten	76

1. Sammanfattning

Regeringen har i propositionen *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan* (prop. 2008/09:199) lämnat förslag till riksdagen om en framtida struktur för gymnasieskolans studievägar samt behörighetskrav till gymnasieskolans högskoleförberedande program m.m. Denna promemoria behandlar krav som ska gälla för behörighet till gymnasieskolans yrkesprogram. Vidare föreslås särskilda program ersätta dagens individuella program. Båda frågorna aviserade regeringen i propositionen att den skulle återkomma till.

För att eleverna ska vara bättre rustade för studier i gymnasieskolan ska för behörighet till ett yrkesprogram i gymnasieskolan krävas godkänt betyg i svenska/svenska som andraspråk och godkända betyg i engelska, matematik och minst fem andra ämnen.

I gymnasieskolan införs även de särskilda programmen preparandutbildning, programinriktat individuellt val, yrkesintroduktion, individuellt alternativ och språkintröduktion. Fristående skolor ska ha möjlighet att anordna samtliga särskilda program. En översikt över dessa studievägar finns i bilaga 1.

Preparandutbildning syftar till att elever, som fullföljt årskurs 9 utan att ha uppnått behörighet till ett högskoleförberedande program eller yrkesprogram i gymnasieskolan, efter högst ett år ska uppnå sådan behörighet. Hemkommunen ska erbjuda utbildningen till ungdomar som inte är behöriga till något nationellt program och ungdomar som är behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram men som önskar bli behöriga även till de högskoleförberedande programmen. Utbildningen ska främst innehålla de ämnen eleven saknar godkända betyg i och som behövs för att uppnå behörighet till det program som eleven vill söka. Den kan även innehålla ytterligare grundskoleämnen som eleven saknar godkända betyg i och, som ett komplement, kurser från gymnasieskolan.

Elever som är obehöriga till ett yrkesprogram, men som har en dokumenterat godtagbar studieförmåga föreslås kunna tas emot på programinriktat individuellt val i gymnasieskolan. Villkoret är att eleven har godkänt betyg i svenska eller svenska som andraspråk och engelska eller matematik och godkända betyg i minst fyra andra ämnen. För elever som har godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik krävs i stället godkända betyg i minst tre andra ämnen. Elever ska ha rätt till stödundervisning i de ämnen som behövs för att bli behöriga till ett yrkesprogram.

Yrkesintroduktion syftar till att eleven ska få en yrkesinriktad utbildning som ger eleven möjlighet att direkt etablera sig på arbetsmarknaden eller som leder till studier på ett nationellt yrkesprogram. Utbildningen ska av hemkommunen erbjudas de ungdomar som saknar behörighet till ett nationellt program som så önskar. Den ska huvudsakligen innehålla yrkesutbildning, dvs. karaktärsämnen från gymnasieskolans yrkesprogram eller annan yrkesutbildning samt arbetsplatsförlagt lärande eller praktik. Utbildningen kan även innehålla grundskoleämnen och gymnasiegemensamma ämnen.

Individuellt alternativ syftar till att utveckla elevens kunskaper för att kunna gå vidare till yrkesintroduktion, annan fortsatt utbildning eller till arbetsmarknaden. Utbildningen ska av hemkommunen erbjudas till de ungdomar som saknar behörighet till ett nationellt program. Utbildningen kan innehålla grundskoleämnen, gymnasiegemensamma ämnen och gymnasieskolans karaktärsämnen. Den kan även innehålla andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling, exempelvis olika motivationsinsatser och praktik.

Språkin introduktion syftar till att invandrarungdomar som nyligen anlänt till landet ska få en utbildning med tyngdpunkt i det svenska språket som möjliggör för dem att komma vidare i gymnasieskolan eller till annan utbildning. Efter en validering av elevens tidigare kunskaper ska utbildningen innehålla svenska/svenska som andraspråk, samt övriga grundskole- och gymnasieämnen som eleven bedöms behöva för sin fortsatta utbildning. Utbildningen kan även innehålla andra inslag som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling.

2. Författningsförslag

2.1 Förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100)

Härigenom föreskrivs att 11 kap. 10 § och 15 kap. 2 § skollagen (1985:1100) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap.

10 §

Varje kommuninnevånare har rätt att delta i grundläggande vuxenutbildning från och med andra kalenderhalvåret det år han fyller 20 år, om han saknar sådana färdigheter som normalt uppnås i grundskolan och är bosatt i landet.

Regeringen får *föreskriva* att också den som inte är bosatt i landet *skall* ha rätt att delta.

Varje kommuninnevånare har rätt att delta i grundläggande vuxenutbildning från och med andra kalenderhalvåret det år han *eller hon* fyller 20 år, om han *eller hon* saknar sådana färdigheter som normalt uppnås i grundskolan och är bosatt i landet.

Regeringen får *meddela föreskrifter om* att också den som inte är bosatt i landet *ska* ha rätt att delta.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om att behörighet att delta i grundläggande vuxenutbildning ska inträda tidigare än från och med den tidpunkt som anges i första stycket.

Den som har rätt att delta i grundläggande vuxenutbildning har rätt att delta i sådan undervisning i en annan kommun om utbildningen finns där.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller inte den som är intagen i kriminalvårdsanstalt.

15 kap.

2 §

Regeringen får meddela föreskrifter om möjlighet att låta enskilda och andra utomstående svara för enstaka inslag i verksamheten inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom.

När det gäller utbildning i form av *ett individuellt program* får regeringen föreskriva att enskilda och andra utomstående får anordna mer av utbildningen än som följer av första stycket.

Bestämmelserna i 2 kap. 4-7 §§ gäller inte sådan utbildning som med stöd av första eller andra styckena anordnas genom annan än huvudman för det offentliga skolväsendet.

När det gäller utbildning i form av *särskilda program* får regeringen meddela föreskrifter att enskilda och andra utomstående får anordna mer av utbildningen än som följer av första stycket.

2. Bestämmelserna ska tillämpas på utbildning som påbörjas efter den 1 juli 2011. För utbildning som påbörjats tidigare ska äldre bestämmelser alltså tillämpas, om inte annat följer av 3.

3. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om i vilka fall och på vilket sätt elever, som påbörjat sin utbildning före den 1 juli 2011 och som fullföljer denna senare än tre år från det att den påbörjades, ska fullfölja utbildningen enligt de bestämmelser som gäller för utbildning som påbörjats efter den 1 juli 2011.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (2009:000) om ändring i skollagen (1985:1100)

Härigenom föreskrivs

dels att rubriken före 5 kap. 19 § ska utgå,

dels att 5 kap. 1, 4, 19-21, 23, 28, 31-32, 40-43, 51,53 och 57 §§, 9 kap. 8- 8 a §§ och 15 kap. 4 § skollagen (1985:1100) i stället för dess lydelse enligt lagen (2009:000) om ändring i nämnda lag ska ha följande lydelse,

dels att rubrikerna före 5 kap. 4, 18 a, 30 a, och 40 §§ ska ha följande lydelse,

dels att rubriken närmast före 5 kap. 44 § ska lyda ”Överklagande av beslut om behörighet och mottagande till programinriktat individuellt val och yrkesintroduktion”,

dels att det i lagen ska införas åtta nya paragrafer, 5 kap. 18 a, 21 a-21 b, 30 a och 31 a – 31 d §§ av följande lydelse.

*Lydelse enligt
prop. 2008/09:199*

Föreslagen lydelse

5 kap.

1 §

Gymnasieskolan är öppen endast för ungdomar som avslutat sin grundskoleutbildning eller motsvarande utbildning och som påbörjar utbildningen under tiden fram till och med det första kalenderhalvåret det år de fyller 20 år.

I 32 § finns bestämmelser om utbildning i gymnasieskolan för vissa elever från den obligatoriska särskolan.

I 31 c § finns bestämmelser om utbildning i gymnasieskolan för vissa elever från den obligatoriska särskolan.

Detta kapitel gäller bara för ungdomar som är bosatta i landet. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får dock meddela föreskrifter om att även andra ungdomar ska omfattas av bestämmelserna.

Gymnasieskolans program

Gymnasieskolans utbildning

Nationella och individuella program

Nationella och särskilda program

4 §

Utbildningen i gymnasieskolan består av nationella program, vilka är yrkesprogram eller högskoleförberedande program.

I gymnasieskolan finns också utbildning i form av *individuella program*.

I gymnasieskolan finns också utbildning i form av *särskilda program*. Dessa program är *preparandutbildning, programinriktat individuellt val, yrkesintroduktion, individuellt alternativ och språkintröduktion*.

Individuella program**Särskilda program****Preparandutbildning**

18 a §

Syftet med preparandutbildning är att en elev som fullföljt årskurs 9 i grundskolan utan att ha uppnått behörighet till ett högskoleförberedande program eller ett yrkesprogram i gymnasieskolan ska uppnå sådan behörighet.

Programinriktat individuellt val

19 §

Individuella program ska förbereda eleven för studier på ett nationellt program.

Individuella program kan utformas för en grupp elever eller för en enskild elev. Om programmet särskilt inriktas mot studier på ett nationellt program (programinriktat individuellt program) ska det utformas för en grupp elever.

Ett individuellt program kan även utformas för att

1. göra det möjligt för en elev att förena en anställning som syftar till yrkesutbildning med studier av vissa ämnen i gymnasieskolan, eller

2. för att på annat sätt möta en elevs speciella utbildningsbehov.

Programinriktat individuellt val syftar till att eleven ska få en utbildning som är inriktad mot ett nationellt yrkesprogram och att eleven så snart som möjligt ska kunna antas till programmet.

Programinriktat individuellt val ska utformas för en grupp elever.

Yrkesintroduktion

20 §

Utbildningen på individuella program ska bedrivas i en omfattning som motsvarar heltidsstudier. Utbildningens omfattning får dock minskas, om en elev begär det och styrelsen för utbildningen finner att det är förenligt med syftet med elevens utbildning.

Yrkesintroduktion syftar till att eleven ska få en yrkesinriktad utbildning som ger eleven möjlighet att direkt etablera sig på arbetsmarknaden eller som leder till studier på ett nationellt yrkesprogram.

Yrkesintroduktion får utformas för en grupp elever.

Individuellt alternativ

21 §

Utbildningen på ett individuellt program ska följa en plan som beslutas av styrelsen för utbildningen.

Regeringen eller den myndig-

Individuellt alternativ syftar till att eleven ska gå vidare till yrkesintroduktion, annan fortsatt utbildning eller till arbetsmarknaden.

het som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om att utbildningen på sådana individuella program som avses i 19 § tredje stycket 1 ska omfatta minst vissa ämnen.

Språkintröduktion

21 a §

Språkintröduktion syftar till att ge invandrarungdomar som nyligen anlänt till landet en utbildning med tyngdpunkt i det svenska språket, vilket möjliggör för dem att komma vidare i gymnasieskolan eller till annan utbildning.

Utbildningens omfattning

21 b §

Utbildning som avses i 19–21 a §§ ska bedrivas som heltidsstudier och följa en plan som ska fastställas av styrelsen för utbildningen. Utbildningens omfattning får dock minskas, om en elev begär det och styrelsen för utbildningen finner det förenligt med syftet med elevens utbildning.

23 §

För behörighet till ett yrkesprogram krävs *godkänt* betyg i svenska, engelska och matematik.

För behörighet till ett yrkesprogram krävs *godkända* betyg i svenska, engelska, matematik och minst fem andra ämnen.

En sökande som saknar godkänt betyg i engelska men uppfyller övriga behörighetskrav ska ändå anses behörig om den sökande

1. på grund av speciella personliga förhållanden inte har haft möjlighet att delta i undervisning i engelska under en betydande del av sin tid i grundskolan eller motsvarande och

2. bedöms ha förutsättningar att klara studierna på det sökta programmet.

28 §

Ett landsting får anordna utbildningar på sådana nationella program som avser naturbruk och omvårdnad.

Efter överenskommelse med en kommun får landstinget även anordna utbildning på andra nationella program och på *individuella program*.

Efter överenskommelse med en kommun får landstinget även anordna utbildning på andra nationella program och på *de särskilda programmen programinriktat individuellt val, yrkesintröduktion och individuellt alternativ*.

Erbjudande av utbildning på särskilda program

Preparandutbildning

30 a §

Hemkommunen ska erbjuda elever som inte fått godkänt betyg i grundskolan i de ämnen som behövs för att uppnå behörighet till ett nationellt program att gå preparandutbildning under högst ett år. Skyldigheten att erbjuda preparandutbildning gäller utbildning som påbörjas fram till och med det första kalenderhalvåret det år då eleven fyller nitton år.

Om det finns synnerliga skäl får utbildningen förlängas till två år.

Yrkesintroduktion och individuellt alternativ

31 §

Hemkommunen ansvarar för att *alla ungdomar i kommunen, som är behöriga enligt 22 § och som inte har påbörjat en utbildning på ett nationellt program eller en likvärdig utbildning, erbjuds utbildning på individuella program.*

Hemkommunens ansvar omfattar också ungdomar, som har påbörjat någon av de utbildningar som nämns i första stycket men som har avbrutit utbildningen, om de fortfarande uppfyller behörighetskraven för gymnasieskolan.

Hemkommunen ska erbjuda yrkesintroduktion och individuellt alternativ till de ungdomar som

- uppfyller behörighetskraven i 1 § och*

- saknar behörighet till nationella program och*

- inte avlagt International Baccalaureate (IB).*

Om det finns synnerliga skäl, får ungdomar som är behöriga till nationella program erbjudas yrkesintroduktion eller individuellt alternativ.

Språkintröduktion

31 a §

Hemkommunen ska, i stället för yrkesintroduktion och individuellt alternativ, erbjuda de invandrarungdomar som nyligen anlänt till landet och som har sådant behov av språkintröduktion som framgår av 21 a § sådan utbildning under förutsättning att de

- uppfyller behörighetskraven i 1 § och*

- saknar behörighet till nationella program och*

- inte avlagt International Baccalaureate (IB).*

Programinriktat individuellt val

31 b §

Hemkommunen får erbjuda programinriktat individuellt val till de ungdomar som uppfyller villkoren i 31§ första stycket och som har

- godkänt betyg i svenska,
- godkända betyg i engelska eller matematik, och
- godkända betyg i minst fyra andra ämnen.

För de som har godkända betyg i svenska, engelska och matematik krävs i stället godkända betyg i minst tre andra ämnen.

Vid tillämpningen av första och andra styckena ska med godkänt betyg i svenska jämföras godkänt betyg i svenska som andraspråk.

Elever från särskolan

31 c §

För elever från särskolan behöver hemkommunen erbjuda utbildning på ett särskilt program bara om eleven vid prövning enligt 6 kap. 7 § inte tas emot i gymnasiesärskolan, därför att eleven bedöms kunna gå i gymnasieskolan.

Samverkansavtal

31 d §

Ett erbjudande om utbildning enligt 18 a § eller 21 a § får avse utbildning som anordnas av hemkommunen eller av en annan kommun. Ett erbjudande om utbildning enligt 19-21 §§ får avse utbildning som anordnas av hemkommunen eller av en annan kommun eller ett landsting.

Utbildning enligt 19 och 20 §§ som anordnas av en annan kommun eller ett landsting och som avser en grupp elever får erbjudas inom ramen för ett samverkansavtal.

Två eller flera kommuner som gemensamt erbjuder utbildning för en grupp elever bildar ett samverkansområde för den utbildningen. Kommuner som har slutit samverkansavtal med ett landsting om en viss utbildning för en grupp elever bildar ett samverkansområde för den utbildningen.

Information om utbildningsbehov

32 §

För elever från särskolan gäller hemkommunens ansvar för att utbildning på individuella program erbjuds bara om eleven vid provning enligt 6 kap. 7 § inte tas emot i gymnasiesärskolan, därför att eleven bedöms kunna gå i gymnasieskolan.

Hemkommunen ska erbjuda ungdomar som önskar gå på preparandutbildning, yrkesintroduktion, individuellt alternativ eller språkintrouktion den hjälp de behöver för att beskriva sitt utbildningsbehov för gymnasieskolan eller en fristående gymnasieskola.

Om en elev som önskar gå en sådan utbildning som avses i första stycket begär det, ska hemkommunen se till att berörd skola informeras om elevens utbildningsbehov.

Mottagande till individuella program

En ansökan till ett individuellt program som utformats för en grupp elever ska skickas till styrelsen för utbildningen i sökandens hemkommun. Om ansökan avser en utbildning som anordnas av en annan huvudman, ska ansökan omedelbart sändas vidare till den huvudmannen. Om hemkommunen inte tillhör samverkansområdet för utbildningen, ska styrelsen bifoga ett yttrande där det framgår om hemkommunen åtar sig att svara för kostnaderna för sökandens utbildning.

En kommun eller ett landsting som anordnar en utbildning på ett individuellt program som har utformats för en grupp elever är skyldig att ta emot en sökande till utbildningen, om den sökande är behörig enligt 1 § och 22 § andra stycket och hör hemma i kommunen eller samverkansområdet för utbildning eller om hemkommunen har åtagit sig att svara för kostnaderna för utbildningen.

Mottagande till vissa särskilda program

40 §

En ansökan till programinriktat individuellt val eller yrkesintroduktion som utformats för en grupp elever ska skickas till styrelsen för utbildningen i den sökandes hemkommun. Om ansökan avser en utbildning som anordnas av en annan huvudman, ska ansökan omedelbart sändas vidare till den huvudmannen.

Om ansökan rör yrkesintroduktion och hemkommunen inte tillhör samverkansområdet för utbildningen, ska styrelsen bifoga ett yttrande där det framgår om hemkommunen åtar sig att svara för kostnaderna för den sökandes utbildning.

41 §

En kommun eller ett landsting som anordnar en utbildning på programinriktat individuellt val ska ta emot en sökande till utbildningen, om sökanden är behörig enligt 31 b §. En sökande till yrkesintroduktion som anordnas för en grupp elever ska tas emot om denne är behörig enligt 31 §.

För sökandena till yrkesintroduktion enligt första stycket gäller att de måste höra hemma i kommunen eller samverkansområdet för utbildningen eller att hemkommunen har åtagit sig att svara för kostnaderna för utbild-

ningen.

En kommun får ta emot andra sökande till programinriktat individuellt val eller yrkesintroduktion än de som avses i andra stycket, om det finns plats sedan alla de som ska tas emot antagits.

42 §

Regeringen eller en myndighet får för *individuella program* besluta att utbildningen ska stå öppen för sökande från hela landet (riksrekrytering). Regeringen meddelar föreskrifter om vilken myndighet som avses.

Regeringen eller en myndighet får för *programinriktat individuellt val* besluta att utbildningen ska stå öppen för sökande från hela landet (riksrekrytering). Regeringen meddelar föreskrifter om vilken myndighet som avses.

Beslut om riksrekrytering ska ange under vilken tid beslutet ska gälla och hur många platser utbildningen får omfatta.

Beslut om behörighet och mottagande till individuellt program

Beslut om behörighet och mottagande till vissa särskilda program

43 §

Styrelsen för utbildningen i anordnande kommun eller landsting beslutar om en sökande till *ett individuellt program* som utformats för en grupp elever är behörig och om *sökanden* ska tas emot.

Styrelsen för utbildningen i anordnande kommun eller landsting beslutar om en sökande till *programinriktat individuellt val eller yrkesintroduktion* som utformats för en grupp elever är behörig och om *den sökande* ska tas emot.

Individuella program

Särskilda program

51 §

Den som har påbörjat utbildning på *ett individuellt program* har rätt att fullfölja utbildningen hos huvudmannen enligt den plan som fanns när utbildningen inleddes.

Den som har påbörjat utbildning på *särskilda program* har rätt att fullfölja utbildningen hos huvudmannen enligt den plan som fanns när utbildningen inleddes.

Om eleven har medgivit att planen ändras, har eleven rätt att fullfölja utbildningen enligt den ändrade planen.

Rätten att fullfölja utbildningen gäller även efter ett studieuppehåll på högst ett år för studier utomlands.

53 §

En kommun som på ett nationellt program har antagit en elev som inte är hemmahörande i kommunen eller i samverkansområdet för utbildningen ska ersättas för sina kostnader för elevens utbildning av dennes hemkommun (interkommunal ersättning). Detsamma gäller ett landsting som på ett nationellt program har antagit en elev som inte är hemmahörande i

En kommun som på ett nationellt program *eller programinriktat individuellt val* har antagit en elev som inte är hemmahörande i kommunen eller i samverkansområdet för utbildningen ska ersättas för sina kostnader för elevens utbildning av dennes hemkommun (interkommunal ersättning). Detsamma gäller ett landsting som på ett nationellt program har antagit en elev som inte är

samverkansområdet för hemmahörande i utbildningen. samverkansområdet för utbildningen.

En kommun som på preparandutbildning tagit emot en elev som inte är hemmahörande i kommunen eller i samverkansområdet för utbildningen ska också ersättas för sina kostnader för elevens utbildning av dennes hemkommun.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om interkommunal ersättning.

57 §

Ungdomar som har ett svårt rörelsehinder har rätt att få utbildning vid en sådan gymnasieskola med Rh-anpassad utbildning som avses i 7 § om de

1. har slutfört sista årskursen i grundskolan eller motsvarande,
2. kan påbörja utbildningen senast under första halvåret det kalenderår de fyller 21 år, och
3. såvitt gäller nationella program, uppfyller de övriga behörighetsvillkor som följer av 23–26 §§.

Första stycket 1 gäller inte utbildning i form av *ett individuellt program*. För att ha rätt till sådan utbildning krävs att grundskoleutbildningen eller motsvarande har avslutats.

Första stycket 1 gäller inte utbildning i form av *särskilda program*. För att ha rätt till sådan utbildning krävs att grundskoleutbildningen eller motsvarande har avslutats.

9 kap.

8 §

Om en fristående skola anordnar sådan utbildning som en kommun enligt 5 kap. får anordna inom ramen för nationella program i gymnasieskolan och alla elever ges möjlighet att inom ramen för utbildningen uppnå grundläggande behörighet för högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå, ska Statens skolinspektion förklara skolan berättigad till bidrag som avses i 8 a § i fråga om utbildningen. En sådan förklaring får dock lämnas endast om

1. skolan även i övrigt svarar mot de allmänna mål och den värdegrund som gäller för utbildning inom det offentliga skolväsendet,
2. huvudmannen för skolan har förutsättningar att bedriva verksamheten i enlighet med ovan angivna villkor,
3. skolan står öppen för alla ungdomar som har rätt till motsvarande utbildning i gymnasieskolan enligt denna lag, med undantag för sådana ungdomar som skulle ge skolan betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter om de skulle antas,
4. skolan för undervisningen använder lärare som har en utbildning avsedd för den undervisning de i huvudsak ska bedriva, dock med undantag för fall då personer med sådan utbildning inte finns att tillgå eller det finns något annat särskilt skäl med hänsyn till eleverna, och 5. skolan uppfyller ytterligare villkor i fråga om utbildningen vid fristående skolor och om antagningen till och ledningen av sådana skolor.

Regeringen får meddela föreskrifter om de ytterligare villkor som avses i första stycket 5.

En fristående skola som avses i denna paragraf får även anordna *individuellt program*. Skyldighet att ta emot en elev på *ett individu-*

En fristående skola som avses i denna paragraf får även anordna *preparandutbildning*, *individuellt alternativ och språkin-*

ellt program finns endast om skolan och elevens hemkommun kommer överens om det bidrag som kommunen ska betala till skolan för eleven. Utbildningen ska bedrivas i en omfattning som motsvarar heltidsstudier. Utbildningens omfattning får dock minskas om en elev begär det och styrelsen för utbildningen finner det förenligt med syftet för utbildningen.

duktion. Sådana skolor som anordnar utbildning som motsvarar yrkesprogram, får vidare anordna programinriktat individuellt val och yrkesintroduktion. Skyldighet att ta emot en elev på yrkesintroduktion, individuellt alternativ och språkintröduktion. finns endast om skolan och elevens hemkommun kommer överens om det bidrag som kommunen ska betala till skolan för eleven. Utbildningen ska bedrivas i en omfattning som motsvarar heltidsstudier. Utbildningens omfattning får dock minskas om en elev begär det och styrelsen för utbildningen finner det förenligt med syftet för utbildningen.

En förklaring enligt första stycket ska inte lämnas i fråga om utbildning som skulle innebära påtagliga negativa följder för skolväsendet i den kommun där skolan är belägen eller i närliggande kommuner.

En fristående skola som avses i denna paragraf får inom ramen för vad som sägs i första stycket 1 ha en konfessionell inriktning.

De bestämmelser i 5 kap. och de föreskrifter som har meddelats med stöd av och i anslutning till dessa bestämmelser, som ger regeringen, en myndighet eller styrelsen för utbildningen rätt att göra avsteg från vad som annars gäller för utbildning anordnad av en kommun eller ett landsting, ska tillämpas på motsvarande sätt för fristående skolor. Detsamma gäller sådana inskränkningar i möjligheterna att anordna vissa utbildningar som kan följa av föreskrifter meddelade med stöd av 5 kap. Huvudmannen för utbildningen ska likställas med styrelsen för utbildningen.

Ett beslut om rätt till bidrag ska innehålla uppgift om vilket nationellt program i gymnasieskolan som utbildningen motsvarar. Beslutet ska dessutom i vissa fall ange vilken nationell inriktning inom programmet som utbildningen motsvarar.

Regeringen meddelar föreskrifter om i vilka fall en inriktning ska anges i beslutet.

Ett beslut om rätt till bidrag ska innehålla uppgift om vilket nationellt program i gymnasieskolan som utbildningen motsvarar. Beslutet ska dessutom i vissa fall ange vilken nationell inriktning inom programmet som utbildningen motsvarar. Regeringen meddelar föreskrifter om i vilka fall en inriktning ska anges i beslutet.

Avser beslutet programinriktat individuellt val ska det av beslutet framgå vilket nationellt yrkesprogram som utbildningen är inriktad mot.

8 a §

För varje elev som genomgår sådan utbildning som avses i 8 § lämnas bidrag av hemkommunen. Kommunens skyldighet gäller endast utbildning för de elever som hemkommunen var skyldig att erbjuda gymnasieutbildning vid den tidpunkt då utbildningen började.

Bidraget (grundbelopp) ska avse ersättning för

1. undervisning,
2. läromedel och utrustning,

3. elevvård och hälsovård,
4. måltider,
5. administration,
6. mervärdesskatt, och
7. lokalkostnader.

Därutöver ska kommunen lämna bidrag (tilläggsbelopp) för elever som har ett omfattande behov av särskilt stöd eller ska erbjudas modersmålsundervisning. Kommunen är dock inte skyldig att lämna bidrag för elever som är i behov av särskilt stöd, om betydande ekonomiska eller organisatoriska svårigheter uppstår för kommunen.

Om utbildningen enligt beslutet om rätt till bidrag motsvarar ett nationellt program eller en nationell inriktning som elevens hemkommun erbjuder, ska bidraget bestämmas efter samma grunder som kommunen tillämpar vid fördelning av resurser till det programmet eller den inriktningen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om det belopp som elevens hemkommun ska betala, om eleven har antagits till en utbildning som enligt beslutet om rätt till bidrag motsvarar ett program eller en nationell inriktning eller en särskild variant som kommunen inte erbjuder. Kommunen ska vid tillämpningen av sådana föreskrifter även beakta tredje stycket.

För en elev som *genomgår* utbildning på ett *individuellt program* ska elevens hemkommun betala det belopp som överenskommits med den fristående skolan.

Om utbildningen enligt beslutet om rätt till bidrag motsvarar ett nationellt program eller en nationell inriktning som elevens hemkommun erbjuder, ska bidraget bestämmas efter samma grunder som kommunen tillämpar vid fördelning av resurser till det programmet eller den inriktningen.

Vad som föreskrivs i fjärde stycket gäller också om beslutet om rätt till bidrag avser ett programinriktat individuellt val med inriktning mot ett visst yrkesprogram som elevens hemkommun erbjuder eller preparandutbildning.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om det belopp som elevens hemkommun ska betala, om eleven har antagits till en utbildning som enligt beslutet om rätt till bidrag motsvarar ett program eller en nationell inriktning eller en särskild variant som kommunen inte erbjuder. Kommunen ska vid tillämpningen av sådana föreskrifter även beakta tredje stycket. *Detsamma gäller om en elev antagits till ett programinriktat individuellt val med inriktning mot ett visst yrkesprogram* kommunen inte erbjuder.

För en elev som *går* utbildning på *yrkesintroduktion, individuellt alternativ eller språkin introduktion* ska elevens hemkommun betala det belopp som överenskommits med den fristående skolan.

Kommunens skyldighet att lämna bidrag till skolan gäller inte, om statsbidrag lämnas för en utlandssvensk elevs utbildning. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om hur kommunens bidrag ska bestämmas i stället för det som anges i andra- fjärde styckena, om statsbidrag lämnas till kommunen för en elev som har tagits emot i en fristående skola.

4 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om försöksverksamhet inom det offentliga skolväsendet. I sådana föreskrifter får undantag göras från organisatoriska bestämmelser i denna lag.

Undantag får göras även från andra bestämmelser i denna lag för att möjliggöra en försöksverksamhet med sådan utbildning i gymnasieskolan som inte utgörs av utbildning på nationella eller individuella program.

Undantag får göras även från andra bestämmelser i denna lag för att möjliggöra en försöksverksamhet med sådan utbildning i gymnasieskolan som inte utgörs av utbildning på nationella eller särskilda program.

2.3 Förslag till ändring av gymnasieförordningen (1992:394)

Härigenom föreskrivs i fråga om gymnasieförordningen (1992:394)

dels att rubriken närmast före 7 kap.3 § ska utgå,

dels att nuvarande 1 kap. 12 §, 2 kap. 20 - 22 §§, 5 kap. 3 §, 6 kap. 4 och 14 §§, 7 kap. 1, 6, 8 och 10 §§, 8 kap. 1 § samt rubriken närmast före 2 kap. 20 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas sex nya paragrafer, 2 kap. 20 a – 20 e, §§ och 6 kap. 8 a §. av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

12 §

För varje elev *skall* det upprättas en individuell studieplan. Den *skall* innehålla uppgifter om elevens studieväg och om de val av kurser eleven gjort. Av studieplanen *skall* det också framgå om eleven följer ett fullständigt, utökat eller reducerat program. Om eleven följer ett utökat program *skall* det framgå vilka kurser som ingår i elevens fullständiga program och vilka kurser som ligger utanför det fullständiga programmet.

För varje elev *ska* det upprättas en individuell studieplan. Den *ska* innehålla uppgifter om elevens studieväg och om de val av kurser eleven gjort. Av studieplanen *ska* det också framgå om eleven följer ett fullständigt, utökat eller reducerat program. Om eleven följer ett utökat program, *ska* det framgå vilka kurser som ingår i elevens fullständiga program och vilka kurser som ligger utanför det fullständiga programmet.

För elever inom särskilda program ska studieplanen i förekommande fall även innehålla uppgifter om elevens studier i grundskolans ämnen och andra utbildningsinslag.

Individuella program

Särskilda program

2 kap.

20 §

Vid *undervisning på ett individuellt program* gäller följande

Vid *utbildning på särskilda program* gäller följande undantag från

undantag från vad som annars föreskrivs i denna förordning.

1. Bestämmelserna om klassråd tillämpas *endast* i den utsträckning det är praktiskt möjligt med hänsyn till hur undervisningen är upplagd.

2. Av bestämmelserna i 6 kap. tillämpas endast 12, 14 och 17-25 §§.

3. Bestämmelsen i 8 kap. 4 § om specialklasser tillämpas inte.

vad som annars föreskrivs i denna förordning.

1. Bestämmelserna om klassråd i 4 kap. 3-4 §§ tillämpas *bara* i den utsträckning det är praktiskt möjligt med hänsyn till hur undervisningen är upplagd.

2. Av bestämmelserna i 6 kap. tillämpas endast 12 § om *byte av studieväg*, 14 § om *möjlighet att gå om en kurs*, 17-18 §§ om *avgång*, 19-20 §§ om *ledighet*, 20 a § om *frånvaro*, 20 b § om *ordningsregler* samt 21-25 §§ om *åtgärder för elevers tillrättaförande*.

3. Bestämmelsen i 8 kap. 4 § om specialklasser tillämpas inte.

2 kap.

20 a §

Preparandutbildning ska innehålla de grundskoleämnen eleven inte har godkänt betyg i och som eleven behöver för att uppnå behörighet till ett högskoleförberedande program eller yrkesprogram i gymnasieskolan.

Utbildningen kan också innehålla ytterligare grundskoleämnen, dock inte sådana ämnen som eleven har godkänt betyg i. Dessutom kan utbildningen, i mindre omfattning, innehålla andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling

Preparandutbildningen kan även innehålla kurser från nationella program.

20 b §

Programinriktat individuellt val ska innehålla de grundskoleämnen eleven saknar godkänt betyg i för att bli behörig till ett yrkesprogram.

Utbildningen ska vidare innehålla kurserna från ett nationellt yrkesprogram inklusive arbetsplatsförlagt lärande i förekommande fall.

I 8 kap. 1 § finns föreskrifter om stödundervisning i de ämnen som eleven behöver för att bli behörig till ett yrkesprogram.

20 c §

Yrkesintroduktion ska huvudsakligen innehålla yrkesutbildning.

Arbetsplatsförlagt lärande eller praktik bör ingå i utbildningen. Om förutsättningar helt saknas att anordna arbetsplatsförlagt lärande eller praktik, får hela utbildningen skolförläggas.

Yrkesintroduktion kan dessutom innehålla grundskoleämnen, gymnasiegemensamma ämnen och kurser från gymnasieskolans nationella yrkesprogram eller annan yrkesutbildning.

Yrkesintroduktion kan också innehålla andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling.

20 d §

Individuellt alternativ sätts samman i det enskilda fallet och kan innehålla grundskoleämnen, gymnasiegemensamma ämnen och gymnasieskolans karaktärsämnen. Individuellt alternativ kan också innehålla andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling.

20 e §

Språkintrouktion ska innehålla undervisning i svenska eller svenska som andraspråk. I utbildningen kan ingå andra grundskole- och gymnasieämnen som eleven bedöms behöva för sin fortsatta utbildning. Språkintrouktion kan också innehålla andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling.

21 §

Om ett individuellt program är avsett att göra det möjligt för en elev att förena en anställning som syftar till en yrkesutbildning med studier, skall studierna omfatta kärnämnen svenska eller svenska som andraspråk, engelska, samhällskunskap, religionskunskap och matematik.

Om eleven önskar det skall utbildningen omfatta samtliga kärnämnen.

Utbildningen skall omfatta tre årskurser.

En elev som enligt sin individuella studieplan fullföljt ett särskilt program ska få ett intyg över genomgången utbildning, där det framgår vilket innehåll utbildningen haft. De betyg som eleven fått ska framgå av intyget

Om eleven inte fullföljer utbildningen enligt sin individuella studieplan, ska eleven få en sammanställning, där det framgår vilka delar av utbildningen eleven fullföljt i förhållande till sin individuella studieplan.

22 §

Ett individuellt program kan kombineras med svenskundervisning för invandrare (sf).

Språkintröduktion kan kombineras med svenskundervisning för invandrare (sf).

5 kap.

3 §

Om en elev har betyg från språkundervisning i grundskolan *skall* undervisningen i gymnasieskolan utgå från grundskolans utbildningsnivå. En elev kan också läsa nya språk i gymnasieskolan.

Undervisning i engelska på grundskolenivå kan erbjudas inom ramen för ett individuellt program.

Om en elev har betyg från språkundervisning i grundskolan, *ska* undervisningen i gymnasieskolan utgå från grundskolans utbildningsnivå. En elev kan också läsa nya språk i gymnasieskolan.

6 kap.

4 §

Övriga platser *skall* tilldelas de sökande med betygen som grund. Företräde mellan sökande bestäms efter ett meritvärde. Meritvärdet utgörs av summan av betygsvärdena för de 16 bästa betygen i elevens slutbetyg. Betygsvärdet för betygen fastställs enligt nedan:

Betyg	Betygsvärde
Mycket väl godkänt (MVG)	20
Väl godkänt (VG)	15
Godkänt (G)	10

En sökande som gått förberedande dansutbildning i grundskolan med jämkad timplan och därför fått färre än 16 betyg i sitt slutbetyg *skall* ändå få sitt meritvärde bestämt efter 16 betyg. Uppräkningen av meritvärdet *skall* göras i proportion till de betyg som eleven har fått.

En sökande som efter avslutad grundskoleutbildning eller motsvarande fått betyg i något av grundskolans ämnen efter prövning eller genom studier på *ett individuellt program* får vid urvalet tillgodoräkna sig betygsvärdet av detta betyg.

Övriga platser *ska* tilldelas de sökande med betygen som grund. Företräde mellan sökande bestäms efter ett meritvärde. Meritvärdet utgörs av summan av betygsvärdena för de 16 bästa betygen i elevens slutbetyg. Betygsvärdet för betygen fastställs enligt nedan:

Betyg	Betygsvärde
Mycket väl godkänt (MVG)	20
Väl godkänt (VG)	15
Godkänt (G)	10

En sökande som gått förberedande dansutbildning i grundskolan med jämkad timplan och därför fått färre än 16 betyg i sitt slutbetyg *ska* ändå få sitt meritvärde bestämt efter 16 betyg. Uppräkningen av meritvärdet *ska* göras i proportion till de betyg som eleven har fått.

En sökande som efter avslutad grundskoleutbildning eller motsvarande fått betyg i något av grundskolans ämnen efter prövning eller genom studier på *ett särskilt program* får vid urvalet tillgodoräkna sig betygsvärdet av detta betyg.

Särskilt om urval till programriktat individuellt val

8 a §

När antalet platser inom programriktat individuellt val med

inriktning mot ett visst yrkesprogram är färre än antalet sökande till en sådan utbildning, ska platserna fördelas enligt 3-8 §§.

14 §

Om en elev har uppenbara svårigheter att följa undervisningen på sitt studieprogram *skall* rektorn vidta de åtgärder som behövs för att eleven *skall* kunna fortsätta studierna i gymnasieskolan. Det *skall* då övervägas om eleven *skall* gå om en eller flera kurser, övergå till ett reducerat program *eller* ett annat nationellt program *eller ett individuellt program*.

Om en elev har uppenbara svårigheter att följa undervisningen på sitt studieprogram *ska* rektorn vidta de åtgärder som behövs för att eleven *ska* kunna fortsätta studierna i gymnasieskolan. Det *ska* då övervägas om eleven *ska* gå om en eller flera kurser, övergå till ett reducerat program, *till* ett annat nationellt program *eller, om det finns synnerliga skäl, till yrkesintroduktion eller individuellt alternativ*.

Om en elev inte har fått minst betyget Godkänt på en kurs har eleven rätt att gå om kursen en gång. Har eleven slutfört en kurs två gånger och inte fått minst betyget Godkänt får rektorn besluta att eleven får gå om kursen ytterligare en gång, om det finns särskilda skäl.

Om en elev har fått betyget Icke godkänt på en stor andel av kurserna under ett läsår får rektorn, om det finns särskilda skäl, besluta att eleven får gå om också sådana kurser som eleven har fått minst betyget Godkänt på under läsåret.

En elev som inte har fått betyget Godkänt på sitt projektarbete har rätt att göra om det.

7 kap.

1 §

Betyg *skall* sättas i enlighet med bestämmelserna i detta kapitel på varje avslutad kurs och på projektarbete.

Betyg *skall* dock sättas i enlighet med bestämmelserna i 7 kap.

3, 5, 6, 8 och 9 §§ grundskoleförordningen (1994:1194) om en elev inom ramen för *ett individuellt program* läser ett ämne enligt grundskolans kursplan.

En elev som enligt 5 kap. 20 § har läst en kurs i etapper *skall* få betyg efter varje etapp. Till etappbetyget *skall* fogas en beskrivning av i vilken mån eleven har uppnått kursens mål. För en elev som har fått betyg från samtliga etapper av en kurs *skall* ett sammanfattande betyg sättas på kursen i dess helhet.

Betyg *ska* sättas i enlighet med bestämmelserna i detta kapitel på varje avslutad kurs och på projektarbete.

Betyg *ska* dock sättas i enlighet med bestämmelserna i 7 kap. 3, 5, 6, 8 och 9 §§ grundskoleförordningen (1994:1194), om en elev inom ramen för *ett särskilt program* läser ett ämne enligt grundskolans kursplan.

En elev som enligt 5 kap. 20 § har läst en kurs i etapper *ska* få betyg efter varje etapp. Till etappbetyget *ska* fogas en beskrivning av i vilken mån eleven har uppnått kursens mål. För en elev som har fått betyg från samtliga etapper av en kurs *ska* ett sammanfattande betyg sättas på kursen i dess helhet.

6 §

Betygen för samtliga elever *skall* föras i en betygskatalog. Betygskatalogen *skall* utgöra den

Betygen för samtliga elever *ska* föras i en betygskatalog. Betygskatalogen *ska* utgöra den officiella

officiella dokumentationen över de betyg som har satts. Rektorn ansvarar för att betygskatalogen förs. Betygen *skall* kunna sammanställas för varje enskild elev. I betygskatalogen *skall* även antecknas de fall när betyg inte har satts enligt 3 § tredje stycket.

Rektorn *skall* se till att eleverna informeras om rätten att få ett utdrag ur betygskatalogen i form av ett samlat betygsdokument.

dokumentationen över de betyg som har satts. Rektorn ansvarar för att betygskatalogen förs. Betygen *ska* kunna sammanställas för varje enskild elev. I betygskatalogen *ska* även antecknas de fall när betyg inte har satts enligt 3 § tredje stycket.

Betyg för en elev som genom preparandutbildning fått betyg efter avslutad kurs från gymnasieskolan ska föras in i betygskatalogen.

Rektorn *ska* se till att eleverna informeras om rätten att få ett utdrag ur betygskatalogen i form av ett samlat betygsdokument.

8 §

Elever *skall* få slutbetyg när de har gått igenom ett nationellt program *eller ett specialutformat program* och har fått betyg på alla kurser och det *projektarbete* som ingår i elevens studieväg.

En elev som har gått ett individuellt program skall få slutbetyg efter att ha fullföljt den studieplan som har lagts upp för eleven.

En elev som genom studier på *ett individuellt program* fått betyg i ett ämne i grundskolan har rätt att få ett nytt slutbetyg från grundskolan. Rektorn i gymnasieskolan skall utfärda det nya slutbetyget.

Elever *ska* få slutbetyg när de har gått igenom ett nationellt program och har fått betyg på alla kurser och det *gymnasiearbete* som ingår i elevens studieväg.

En elev som genom studier på *ett särskilt program* fått betyg i ett ämne i grundskolan har rätt att få ett nytt slutbetyg från grundskolan. Rektorn i gymnasieskolan skall utfärda det nya slutbetyget.

10 §

Av slutbetyget *skall* det framgå

1. vilket program och, när det är aktuellt, vilken inriktning som utbildningen avser,
2. vilket antal gymnasiepoäng som varje kurs och *projektarbetet* har omfattat,
3. om eleven har slutfört ett fullständigt, ett utökat eller ett reducerat program, *och*
4. vilka kurser som har ingått i elevens fullständiga program och, när det är aktuellt, vilka kurser som har slutförts utöver det fullständiga programmet enligt 5 kap. 22 §. *Om en elev har fått betyg på en lokal kurs, skall kursens innehåll och omfattning framgå av slutbetyget.*

I slutbetyget *skall* det anges om eleven har haft ett längre studieuppehåll för studier utomlands och vilken karaktär och omfattning dessa studier i så fall har haft.

Av slutbetyget *ska* det framgå

1. vilket program och, när det är aktuellt, vilken inriktning som utbildningen avser,
2. vilket antal gymnasiepoäng som varje kurs och *gymnasiearbetet* har omfattat,
3. om eleven har slutfört ett fullständigt, ett utökat eller ett reducerat program,
4. vilka kurser som har ingått i elevens fullständiga program och, när det är aktuellt, vilka kurser som har slutförts utöver det fullständiga programmet enligt 5 kap. 22 §, *och*
5. *i förekommande fall, vilka kurser som slutförts inom preparandutbildning.*

I slutbetyget *ska* det anges om eleven har haft ett längre studieuppehåll för studier utomlands och vilken karaktär och omfattning dessa studier i så fall har haft.

13 §

Om en elev som gått på ett individuellt program övergår till ett nationellt eller specialutformat program, avbryter studierna eller övergår till en annan gymnasieskola skall eleven få bevis över genomgången utbildning, där det framgår vilka utbildningsinslag och vilken praktik eleven deltagit i. Ett sådant bevis skall i förekommande fall lämnas som komplement till ett slutbetyg eller ett samlat betygsdokument.

De grundskoleämnena en elev inom preparandutbildning fått betyg i ska föras in i ett nytt slutbetyg från grundskolan, vilket utfärdas av rektorn i gymnasieskolan. I de ämnen eleven inte fått godkänt betyg, ska ett skriftligt omdöme ges.

8 kap

1 §

En elev *skall* ges stödundervisning om det kan befaras att eleven inte kommer att nå de kunskapsmål som anges i kursplanerna eller *om* eleven av andra skäl behöver särskilt stöd.

En elev *ska* ges stödundervisning om det kan befaras att eleven inte kommer att nå de kunskapsmål som anges i kursplanerna eller *om* eleven av andra skäl behöver särskilt stöd.

En elev inom programinriktat individuellt val ska ges stödundervisning i de ämnen från grundskolan som eleven saknar godkända betyg i som behövs för att bli behörig till ett yrkesprogram.

Genom stödundervisning kan också elevföreträdare i skolkonferens, elevskyddsombud eller de som innehar andra liknande uppdrag, om det behövs, få ersättning för de delar av utbildningen som de gått miste om på grund av sina uppdrag.

För elever som har behov av särskilt stöd får specialundervisning anordnas inom klassen.

-
1. Denna förordning träder i kraft den 28 juni 2010.
 2. Bestämmelserna ska tillämpas på utbildning som påbörjas efter den 1 juli 2011. För utbildning som påbörjats tidigare ska äldre bestämmelser alltjämt tillämpas, om inte annat följer av 3.
 3. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om i vilka fall och på vilket sätt elever, som påbörjat sin utbildning före den 1 juli 2011 och som fullföljer denna senare än tre år från det att den påbörjades, ska fullfölja utbildningen enligt de bestämmelser som gäller för utbildning som påbörjats efter den 1 juli 2011.

2.4 Förslag till ändring av förordningen (1996:1206) om fristående skolor

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 3 och 6 §§ förordningen (1996:1206) om fristående skolor och viss enskild verksamhet inom skolområdet ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

3 §

Vid fristående gymnasieskolor *skall* bestämmelserna om urval i 6 kap. gymnasieförordningen (1992:394) tillämpas. Detta gäller dock inte vid antagning till ett *individuellt program*.

Vid fristående gymnasiesärskolor *skall* bestämmelserna om urval i 6 kap. förordningen (1994:741) om gymnasiesärskolan tillämpas.

Vid fristående gymnasieskolor *ska* bestämmelserna om urval i 6 kap. gymnasieförordningen (1992:394) tillämpas. Detta gäller dock inte vid antagning till *yrkesintroduktion, individuellt alternativ och språkin introduktion*.

Även vid fristående gymnasiesärskolor *ska* bestämmelserna om urval i 6 kap. förordningen (1994:741) om gymnasiesärskolan tillämpas.

6 §

Utbildningen vid skolorna *skall* innehålla kärnämnen i den utsträckning som anges i 1 kap. 2 § gymnasieförordningen (1992:394) respektive 1 kap. 2 § förordningen (1994:741) om gymnasiesärskolan.

Om ett individuellt program är avsett att göra det möjligt för en elev att förena en anställning som syftar till en yrkesutbildning med studier, skall studierna innehålla kärnämnen i den utsträckning som anges i 2 kap. 21 § gymnasieförordningen.

Utbildningen vid skolorna *ska* innehålla kärnämnen i den utsträckning som anges i 1 kap. 2 § gymnasieförordningen (1992:394) respektive 1 kap. 2 § förordningen (1994:741) om gymnasiesärskolan.

-
1. Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2010.
 2. Bestämmelserna ska tillämpas på utbildning som påbörjas efter den 1 juli 2011. För utbildning som påbörjats tidigare ska äldre bestämmelser alltså tillämpas, om inte annat följer av 3.
 3. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om i vilka fall och på vilket sätt elever, som påbörjat sin utbildning före den 1 juli 2011 och som fullföljer denna senare än tre år från det att den påbörjades, ska fullfölja utbildningen enligt de bestämmelser som gäller för utbildning som påbörjats efter den 1 juli 2011.

3. Inledning

Gymnasieutredningen (i fortsättningen gymnasieutredaren) överlämnade den 31 mars 2008 sitt betänkande *Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola* (SOU 2008:27). Betänkandet har remissbehandlats och propositionen *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan* (prop. 2008/09:199) med förslag till en framtida struktur för gymnasieskolans studievägar har överlämnats till riksdagen. I propositionen aviseras att behörighetskrav för gymnasieskolans yrkesprogram bör beredas vidare liksom de utbildningsalternativ som bör finnas för elever som saknar behörighet till gymnasieskolans nationella program. Frågorna har beretts inom Utbildningsdepartementet och förslag i dessa delar lämnas i denna promemoria.

Behörighetskraven för gymnasieskolans yrkesprogram har tidigare behandlats i en departementspromemoria (dnr U2008/7831/G) som remitterats. Mot bakgrund av remissynpunkterna föreslog regeringen i propositionen att frågan om behörighet till gymnasieskolans yrkesprogram skulle beredas vidare. I denna promemoria föreslås därför justerade bestämmelser om behörighet till gymnasieskolans yrkesprogram.

Gymnasieutredaren föreslog att nuvarande utformning av individuella program (IV) behöver ersättas av insatser som på ett bättre sätt än IV kan tillgodose de olika behov eleverna har. IV föreslogs ersättas av de nya utbildningsformerna preparandår, individuellt alternativ och programintroduktion.

I betänkandet föreslogs att ett preparandår ska inrättas i grundskolan för de elever som bedöms klara av att bli behöriga till gymnasieskolan inom ett år. För de elever som är obehöriga till gymnasieskolan och som inte bedöms uppnå sådan behörighet inom ett år föreslog utredaren att det inom gymnasieskolan ska inrättas ett individuellt alternativ som normalt ska omfatta tre år. Inom individuellt alternativ skulle det även finnas programintroduktion för de ungdomar som invandrat i gymnasieåldern eller sent i grundskolan. Behöriga elever skulle endast i undantagsfall, då särskilda skäl föreligger, erbjudas individuellt alternativ. Individuellt alternativ skulle i första hand syfta till att eleverna erbjuds en utbildning som bidrar till deras utveckling mot en framtida etablering på arbetsmarknaden eller en utbildning som ger en god grund för fortsatta studier. Detta skiljer sig från det nuvarande huvudsyftet med individuella program, att eleverna i första hand ska förberedas för studier på ett nationellt eller ett specialutformat program.

Regeringen anger i propositionen *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan* (prop. 2008/09:199) att den delar utredarens bedömning att det är problematiskt att målsättningen med IV är övergång till ett nationellt eller ett specialutformat program, trots att dessa alternativ aldrig är aktuella för ett antal elever. Regeringen bedömer att det bör finnas individanpassade utbildningsalternativ för elever som är obehöriga till ett nationellt program. Dessa ska vara tydliga och ha som utgångspunkt att olika målgrupper har olika behov. Förslagen kompletterar och utvecklar gymnasieutredarens förslag vad gäller preparandår, individuellt alternativ och programintroduktion.

I denna promemoria behandlas inte gymnasiesärskolan och inte heller vilka möjligheter att få sin utbildning i gymnasieskolan som ska finnas för elever som har rätt till särskola. Regeringen har uppdragit åt en särskild utredare att lämna förslag till en framtida utformning av gymnasiesärskolan (dir. 2009:84). I uppdraget ingår bl.a. att utredaren ska kartlägga behovet av utökade möjligheter för elever som har gått i den obligatoriska särskolan att få utbildning på ett individuellt program i gymnasieskolan. Utredaren ska hålla sig informerad om beredningen av förslag om elever som saknar behörighet till nationella program i gymnasieskolan, dvs. de förslag som lämnas i denna promemoria.

I promemorian föreslås införande av de särskilda programmen preparandutbildning, programinriktat individuellt val, yrkesintroduktion, individuellt alternativ och språkintroduktion. Dessa studievägar beskrivs närmare i avsnitt 7.1 – 7.5.

4. Behörighet till gymnasieskolans yrkesprogram

4.1 Bakgrund

För behörighet till gymnasieskolans nationella och specialutformade program krävs i dag godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik, eller på annat sätt förvärvade likvärdiga kunskaper.

En konsekvens av dagens behörighetsregler är att elever som har godkända betyg enbart i de tre behörighetsgivande ämnena visserligen är behöriga men dåligt rustade för gymnasiestudier. Elever med mycket låga meritvärden har visat sig ha små möjligheter att klara utbildningen och fullföljer den i liten utsträckning. Elever med ofullständiga gymnasiebetyg har mycket svårare att etablera sig på arbetsmarknaden än elever med en fullständig gymnasieutbildning. Det är därför angeläget att skapa ett system som så långt möjligt säkrar att de elever som antas till

nationella program också har förutsättningar att genomföra utbildningen med framgång.

Detta var utgångspunkt för gymnasieutredarens förslag till skärpta behörighetskrav för såväl högskoleförberedande som yrkesprogram i gymnasieskolan och för det förslag om flexibla behörighetskrav för yrkesprogrammen som remitterades i november 2008. Det är även utgångspunkt för denna promemorias förslag om behörighetskrav för yrkesprogrammen som lämnas i avsnitt 4.5. Förslag till behörighetskrav för de högskoleförberedande programmen har som tidigare nämnts lämnats i propositionen *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan* (prop. 2008/09:199).

4.2 Gymnasieutredarens förslag och remissinstansernas synpunkter

För att fler elever i grundskolan ska bli bättre förberedda för gymnasiestudier, och för att så många elever som möjligt ska lämna gymnasieskolan med en fullföljd utbildning av god kvalitet, föreslår utredaren skärpta behörighetskrav för gymnasieskolans nationella yrkesprogram.

Enligt förslaget ska för behörighet till gymnasieskolans yrkesprogram krävas godkänt betyg i svenska eller svenska som andraspråk, engelska, matematik och minst fem andra ämnen. Detta föreslås gälla för såväl lärlingsutbildning som för skolförlagd yrkesutbildning. Syftet med skärpningen är att motverka att elever med bristande förkunskaper tas emot på program och misslyckas med att tillgodogöra sig och fullfölja utbildningen. Genom att bredda behörighetskraven till fler ämnen än tre understryks att alla grundskoleämnena är viktiga.

Många remissinstanser ställer sig bakom gymnasieutredarens förslag, däribland *Statens skolverk*, *Friskolornas riksförbund*, *Landsorganisationen i Sverige*, *Tjänstemännens Centralorganisation*, *Sveriges Akademikers Centralorganisation* samt *Sveriges Skolledarförbund*.

Flera remissinstanser är dock tveksamma eller negativa till förslaget. *Barnombudsmannen (BO)* ställer sig negativ till utredarens förslag till behörighetskrav såväl för högskoleförberedande program som yrkesprogram. BO anser att de föreslagna behörighetskraven är alltför högt ställda, vilket kan komma att innebära att ett relativt stort antal elever ställs utanför möjligheten att gå på ett nationellt gymnasieprogram. Även *Socialstyrelsen*, *Statens institutionsstyrelse*, *Specialskolemyndigheten* samt *Nämnden för Rb-anpassad utbildning* påtalar risken för att fler elever än i dag ställs utanför gymnasieskolan med högre behörighetskrav. Särskilt elever med funktionshinder omnämns som en riskgrupp.

4.3 Departementspromemorian om flexibla behörighetskrav till gymnasieskolans yrkesprogram och remissinstansernas synpunkter

I november 2008 remitterades en departementspromemoria med förslag om flexibla behörighetskrav till gymnasieskolans yrkesprogram (dnr U2008/7831/G). Syftet var att motverka att gymnasieutredarens förslag till de skärpta behörighetskraven får som effekt att elever, som kan klara av att fullfölja eller tillägna sig huvuddelen av en gymnasial yrkesutbildning, utestängs från denna möjlighet.

I promemorian föreslås att ytterligare en grupp elever ska vara behöriga utöver de elever som utredaren föreslagit. De elever som avses är de med bristande kunskaper i engelska eller matematik men med i övrigt adekvata studieresultat och som därmed får anses ha visat prov på studieförmåga.

Både med dagens bestämmelser och med utredarens förslag utestängs den aktuella elevgruppen från gymnasiestudier på ett nationellt program till dess att behörighet uppnåtts genom att eleven fått godkänt betyg eller visat motsvarande kunskaper i det ämne som krävs för att eleven ska vara behörig. Skälen till förslagen i promemorian är bl.a. att en elev med svårigheter i ämnena matematik eller engelska kan tappa motivationen för ämnet om ribban för att komma in på ett program uppfattas som oöverstigligt hög, trots att eleven har godkända betyg i många andra ämnen.

För den elev som hänvisas till individuella program (IV) kan det vara en omotiverad omväg till ett nationellt program och innebära förlorad tid och sämre möjligheter att läsa det han eller hon är intresserad av. Elever på IV avbryter dessutom sina gymnasiestudier i betydligt högre utsträckning än elever som går direkt från grundskolan till ett nationellt eller specialutformat program. Att hålla kvar dessa elever i grundskolan eller hänvisa dem till IV eller motsvarande utbildning drabbar enskilda elever som har studieförmåga men som är i behov av stöd i det aktuella ämnet. Enligt förslaget ska en elev erbjudas särskilt stöd för att nå målen i matematik eller engelska, men inom ramen för ett nationellt program. En elev med bristande kunskaper i något av dessa ämnen kan ha både vilja och förmåga att tillägna sig kunskaper i andra ämnen samtidigt som eleven får stöd i matematik eller engelska.

Flertalet remissinstanser ser positivt på eller har inget att erinra mot promemorians förslag i huvudsak. *Landsorganisationen i Sverige* anför att förslaget rimligen kommer att innebära att fler elever, särskilt pojkar, får tillträde till gymnasieskolan än i dag eftersom pojkar har större svårigheter att nå behörighet i de aktuella ämnena. Flertalet kommuner, däribland *Göteborgs, Jönköpings, Katrineholms, Kiruna, Skövde, Stockholms, Oskarshamns och Uppsala kommuner*, ställer sig bakom förslaget. Samtliga universitet är positiva under förutsättning att

huvudmännen ges goda förutsättningar att anordna stödinsatser så att inte berörda elevers möjligheter till högskoleövergång äventyras. *Specialpedagogiska skolmyndigheten* stöder förslaget. *Statens skolinspektion* och *Skolväsendets överklagandenämnd* har inget att erinra mot förslaget.

Många instanser är dock negativa till förslaget i promemorian. *Lärarnas Riksförbund*, *Läraryrket* och *Sveriges Skolledarförbund* är till övervägande del negativa och avvisar generellt sänkta behörighetskrav. Behörighetskraven ska enligt dessa instanser bestämmas utifrån vilka förkunskaper som krävs för att klara av respektive program och dessa krav ska få variera. Denna synpunkt delar även *Svenskt Näringsliv*. Flera remissinstanser är kritiska till att godkänt betyg i matematik inte längre ska vara ett absolut krav, däribland *Läraryrket* och *Tjänstemännens Centralorganisation* samt *Vallentuna*, *Övertorneå* och *Karlstad kommuner*. *Statens skolverk* och *Sveriges Kommuner och Landsting* anser att utredarens förslag till behörighetskrav ska gälla. Skolverket menar att promemorians förslag kan leda till att elever med lägre motivation för ämnet matematik prioriterar bort det till förmån för svenska, engelska och sex andra ämnen som intresserar eleven. Risken med att låta elever med bristfälliga förkunskaper i matematik få gå ett matematikintensivt yrkesprogram, som t.ex. det nuvarande elprogrammet, nämns av flera instanser, liksom farhågor att kvaliteten på yrkesprogrammen sänks genom att elever som saknar godkänt betyg i matematik eller engelska tas emot. Ytterligare skäl som anförs är att förslaget kan signalera att matematik eller engelska inte längre kommer att behövas för att klara ett yrkesprogram.

Många kommuner har goda erfarenheter av att elever, som tagits in på ett individuellt program som särskilt inriktas mot studier på ett nationellt eller specialutformat program (PRIV), utan att ha godkänt betyg i matematik eller engelska, genomfört studierna på ett framgångsrikt sätt. *Norrköpings* och *Umeå kommuner* förordar därför att bestämmelserna om PRIV ska vara kvar.

4.4 Insatser för ökad måluppfyllelse i grundskolan

Regeringen har vidtagit flera åtgärder, och aviserat att man planerar att göra fler insatser, som syftar till att höja kvaliteten och öka kunskaperna i svensk skola. Syftet är att stärka möjligheterna för skolan att nå sitt huvuduppdrag – att ge elever, oavsett kön, familjebakgrund eller bostadsort, förutsättningar att nå de grundläggande målen för utbildningen. Regeringen bedömer att sådana satsningar på sikt kommer att bidra till att antalet elever med otillräckliga kunskaper för att kunna tillgodogöra sig en gymnasieutbildning kommer att minska.

Elever som riskerar att inte nå de nationella målen i grundskolan är en prioriterad grupp och fokus ska ligga på tidiga insatser. Genom ändringar

i förordningen (SKOLFS 2000:135) om kursplaner för grundskolan har därför nationella mål införts i grundskolans årskurs 3. Målen uttrycker en lägsta godtagbar kunskapsnivå i svenska, svenska som andraspråk och matematik. Genom att tidigt identifiera elever, som riskerar att inte nå de nationella kunskapsmålen, ökar möjligheterna att sätta in adekvat stöd. För att stärka lärarens kompetens att ge elever särskilt stöd i läs- och skrivutveckling har regeringen uppdragit åt nio universitet och högskolor att starta en ny speciallärarutbildning.

Riksdagen har nyligen beslutat att anta en proposition om nytt mål- och uppföljningssystem i grundskolan och motsvarande skolformer (prop. 2008/09:87, bet. 2008/09:UbU9, rskr. 2009/09:189). Utgångspunkten är betänkandet Tydliga mål och kunskapskrav i grundskolan (SOU 2007:28), där det föreslogs att tydligare och mer lättillgängliga styrdokument för grundskolan ska införas i form av en samlad läroplan med nya kursplaner. För att ytterligare stärka uppföljningen av elevernas kunskaper föreslogs nationellt fastställda kunskapskrav i årskurs 3, 6 och 9. För årskurs 3 gäller det för svenska, svenska som andraspråk och matematik och för årskurserna 6 och 9 för samtliga ämnen.

Regeringen har beslutat att införa nationella ämnesprov i svenska, svenska som andraspråk och matematik i årskurs 3. Proven har utprovats och de nya bestämmelserna ska tillämpas första gången våren 2010. I årskurs 5 blir proven i dessa ämnen obligatoriska från och med läsåret 2008/09. I årskurs 9 ges sedan tidigare nationella prov i dessa ämnen. Utöver detta ska alla elever i årskurs 9 genomföra nationellt prov i ett av ämnena fysik, kemi eller biologi. De nya proven i dessa ämnen har utprovats och de nya bestämmelserna ska tillämpas första gången våren 2010.

Regeringen har beslutat om ett statsbidrag för åren 2008-2010 för att stärka basfärdigheterna läsa, skriva och räkna, med inriktning på årskurs 1-3. Regeringen har vidare beslutat om en särskild satsning på matematik, naturkunskap och teknik. Därutöver har förordningsbestämmelserna ändrats om individuella utvecklingsplaner i de obligatoriska skolformerna, se t.ex. 7 kap. 2 § grundskoleförordningen (1994:1194). Från och med höstterminen 2008 innehåller den individuella utvecklingsplanen även skriftliga omdömen om elevernas kunskapsutveckling, som får vara betygslänkande.

De beskrivna åtgärderna kommer att stärka förutsättningarna att nå skolans kunskapsmål och fler elever kommer att bli bättre förberedda för gymnasiestudier. För att så många elever som möjligt ska ha förutsättningar att framgångsrikt kunna genomföra en gymnasieutbildning föreslås i följande avsnitt förändrade bestämmelser för behörighet till gymnasieskolans yrkesprogram.

4.5 Förslag till behörighetskrav till gymnasieskolans yrkesprogram

Promemorians förslag:

- För behörighet till ett yrkesprogram ska krävas godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk, engelska, matematik och minst fem andra ämnen.
- Med godkänt betyg i ett ämne ska, liksom tidigare, jämnställas att den sökande på annat sätt förvärvat likvärdiga kunskaper.
- En sökande som saknar godkänt betyg i engelska men uppfyller övriga behörighetskrav ska ändå anses behörig om den sökande på grund av speciella personliga förhållanden inte har haft möjlighet att delta i undervisning i engelska under en betydande del av sin tid i grundskolan eller motsvarande och den sökande bedöms ha förutsättningar att klara studierna på det sökta programmet.
- Elever som tas emot till ett yrkesprogram utan godkänt betyg i engelska, ska erbjudas särskilt stöd i det ämnet.

Skälen för promemorians förslag

Regeringen gör i propositionen *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan* (prop. 2008/09:199) bedömningen att åtgärderna för ökad måluppfyllelse i grundskolan betydligt förbättrar förutsättningarna för att fler elever ska nå de nationella kunskapsmålen (se även avsnitt 4.4). Med detta följer att fler elever kommer att bli bättre förberedda för gymnasiestudier och att andelen elever som saknar godkända betyg i engelska eller matematik bedöms minska på sikt.

Regeringen uttryckte i samma proposition också uppfattningen att det är angeläget att elever som bedöms ha god studieförmåga, även om de ännu inte nått målen för endera ämnet engelska eller matematik, inte utestängs från gymnasiestudier som de skulle kunna tillgodogöra sig. Regeringen har vidare uttryckt att den tagit fasta på de farhågor som framförts av flera remissinstanser. Dessa handlar om att alltför långtgående undantag för i synnerhet ämnet matematik skulle kunna urholka de satsningar på förbättrade resultat i grundskolan som beskrivits ovan. Behörighetsreglerna får inte tolkas som att ämnena matematik och engelska blivit mindre viktiga än tidigare.

För att tydliggöra vikten av ämnena matematik och engelska lämnas i denna promemoria ett justerat förslag till bestämmelser om behörighet till gymnasieskolans yrkesprogram i förhållande till förslaget som

lämnades i departementspromemorian (U/2008/7831/G). Förslaget innebär att kraven för behörighet till yrkesprogram ska vara desamma som gymnasieutredaren föreslog, dvs. att för behörighet ska krävas godkända betyg i ämnena svenska eller svenska som andraspråk, engelska, matematik och minst fem andra ämnen. Därmed skärps behörighetskraven för yrkesprogrammen jämfört med dagens bestämmelser, då en elev är behörig till gymnasieskolan med godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik. Förslaget syftar till att motverka att elever med mycket låga meritpoäng och därigenom bristande förkunskaper tas emot på yrkesprogram och misslyckas med att tillgodogöra sig och fullfölja utbildningen.

Gymnasieutredaren gjorde bedömningen att en sådan förändring troligen inte kommer att innebära någon större förändring av antalet elever som kommer att bli obehöriga till ett yrkesprogram. Våren 2006 skulle denna förändring endast ha betytt en procentuell ökning med ungefär en halv procentenhet, från 10,5 procent till cirka 11 procent av alla elever. Till följd av vad som föreslås nedan angående möjligt undantag från behörighetskravet i engelska gjorde utredaren bedömningen att det till och med kan innebära att en större andel av eleverna kommer att få behörighet än vad som är fallet i dag.

I propositionen *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan* (prop. 2008/09:199) föreslogs att det för behörighet till gymnasieskolans högskoleförberedande program bör finnas möjlighet till undantag från behörighetskravet i engelska p.g.a. speciella personliga förhållanden. I propositionen anges att det för att kunna komma i fråga för undantaget krävs att den sökande p.g.a. dessa förhållanden inte har haft möjlighet att delta i undervisning i engelska under en betydande del av sin tid i grundskolan eller motsvarande. Sådana speciella förhållanden kan vara att den sökande relativt nyligen anlät till Sverige från ett land där engelska inte förekommit i skolundervisningen i någon större utsträckning. Det kan också röra sig om elever som med anledning av andra personliga förhållanden inte har kunnat delta i engelskundervisning i Sverige eller utomlands. I propositionen anges vidare att bestämmelsen är avsedd att tillämpas restriktivt. Här föreslås att samma undantag från behörighetskravet i engelska ska gälla för yrkesprogrammen.

Elever som med anledning av speciella personliga förhållanden tas emot till ett yrkesprogram utan godkänt betyg i engelska, ska erbjudas särskilt stöd. Hur det särskilda stödet ska utformas, bör beslutas i ett åtgärdsprogram. Det är möjligt att vissa elever, som har antagits till ett program med hjälp av undantaget från krav på godkänt betyg i engelska, inte kommer att hinna nå tillräckliga kunskaper i engelska för att avlägga examen inom ramen för ordinarie utbildningstid, även om de i övrigt har uppfyllt alla examenskrav. Sådana elever kan komplettera sin gymnasieutbildning genom att fortsätta sina studier i engelska inom den gymnasiala vuxenutbildningen och få en gymnasieexamen där. Ett

alternativ kan vara att vissa elever genomför gymnasieutbildningen under fyra år i stället för tre.

Som nämnts ovan har regeringen uttryckt att det är angeläget att elever som bedöms ha god studieförmåga, även om de ännu inte nått målen för endera ämnet engelska eller matematik, inte utestängs från gymnasiestudier som de skulle kunna tillgodogöra sig. Elever som är obehöriga till yrkesprogrammen enligt förslagen i denna promemoria bör därför, om vissa villkor är uppfyllda, erbjudas utbildning inom gymnasieskolan på ett programinriktat individuellt val, en studieväg som beskrivs närmare i avsnitt 7.2.

5. Elever som saknar behörighet till gymnasieskolans nationella program

5.1 Nuvarande bestämmelser om individuella program m.m.

De bestämmelser som reglerar de frågor denna promemoria behandlar återfinns i skollagen (1985:1100) och gymnasieförordningen (1992:394).

Enligt 5 kap. 4 b § skollagen ska ett individuellt program först och främst förbereda för studier på ett nationellt eller ett specialutformat program. Utbildningen ska bedrivas i en omfattning som motsvarar heltidsstudier. Utbildningens omfattning får dock minskas, om eleven begär det och styrelsen för utbildningen finner det förenligt med utbildningens syfte.

Ett individuellt program kan särskilt inriktas mot studier på ett nationellt eller specialutformat program (PRIV). Ett individuellt program kan även göra det möjligt för ungdomar att genom lärlingsutbildning förena en anställning som syftar till yrkesutbildning med studier av vissa ämnen i gymnasieskolan. Ett individuellt program kan utformas så att det möter elevens speciella utbildningsbehov och utformas för en grupp elever.

Utbildningen på ett individuellt program ska följa en plan som fastställs av styrelsen för utbildningen. En elev inom ett individuellt program som fullföljt sin studieplan, ska få ett slutbetyg (7 kap. 8 § gymnasieförordningen). Går en elev inom ett individuellt program över till ett nationellt program, ska eleven få ett bevis över genomgången utbildning (7 kap. 13 § gymnasieförordningen).

Kommunen är skyldig att erbjuda individuellt program för de elever som inte tagits in på något nationellt program eller som avbrutit sin utbildning på ett nationellt program (5 kap. 13 § skollagen). När det gäller elever från särskolan omfattar skyldigheten att erbjuda individuella program endast elever som inte tas emot i gymnasiesärskolan. En kommun som anordnar individuellt program för en grupp elever är

skyldig att ta emot en behörig elev från en annan kommun, om elevens hemkommun åtagit sig att svara för kostnaderna (5 kap. 13 b § skollagen).

En fristående gymnasieskola får efter överenskommelse med elevens hemkommun om ersättningen anordna individuellt program (9 kap. 8a § skollagen).

Ett individuellt program kan kombineras med svenskundervisning för invandrare (sfi) enligt 2 kap. 22 § gymnasieförordningen.

5.2 Utvecklingen av individuella program inom gymnasieskolan

De individuella programmen inrättades 1991. Programmen skulle fungera kompenserande för elever med otillräckliga kunskaper, vägleda och motivera de osäkra samt stödja de elever som inte kommit in på eller avbrutit studier på ett nationellt program. Individuella program reglerades inte, vare sig till innehåll, studiernas omfattning eller längd. Motivet var att de skulle kunna utformas individuellt på ett mycket flexibelt sätt. Syftet var att eleverna efter ett år inom ett individuellt program skulle kunna komma in på ett nationellt program.

Under perioden 1993-1997 gick drygt 5 procent av eleverna direkt till ett individuellt program efter grundskolan. I samband med att kravet på betyg i svenska/svenska som andraspråk, engelska och matematik för behörighet till gymnasieskolans nationella och specialutformade program infördes 1998, steg andelen som kom direkt från grundskolan till 8 procent. År 2004 hade denna andel stigit ytterligare till 11 procent. Samma år utgjorde elever som hoppat av från nationella program ungefär hälften av alla eleverna på individuella program.¹ Av samtliga elever i gymnasieskolan gick 8 procent på individuella program läsåret 2007/2008.

Den reglering som nu finns av de individuella programmens innehåll gäller dels möjligheten att inrätta PRIV för en grupp elever, dels möjligheten att inrätta lärlingsutbildning förenad med anställning inom ett individuellt program. Sedan den 1 juli 2006 omfattas individuella program av kravet på heltidsstudier och det är även möjligt för fristående skolor som motsvarar gymnasieskolan att inrätta individuella program.

¹ Kvalitet inom IV – Hela skolans ansvar. Myndigheten för skolutveckling. 2006

5.3 Individuella program i dag

Hur många går på individuellt program?

Läsåret 2007/08 gick nästan 23 000 elever år 1 på individuella program, vilket motsvarar nästan 15 procent av alla elever i år 1 i gymnasieskolan. Ca 5 000 elever gick ett andra år på individuellt program och drygt 3 000 ett tredje år. Totalt gick alltså ca 31 000 elever på individuellt program, vilket är 8 procent av alla elever i gymnasieskolan. Av dessa gick drygt 500 elever i fristående gymnasieskolor (1,5 procent).

Antalet elever på individuella program har ökat med 45 procent sedan läsåret 2000/01. Samtidigt har det totala antalet elever i gymnasieskolan ökat med 28 procent.

Läsåret 2007/08 var ca 42 procent av eleverna på individuella program kvinnor och ca 58 procent män. Av samtliga elever på individuella program hade ca 37 procent utländsk bakgrund, dvs. var själva födda utomlands eller har föräldrar som båda var födda utomlands. I hela gymnasieskolan utgör elever med utländsk bakgrund ca 15 procent av eleverna. Det är främst elever som invandrat till Sverige efter tio års ålder som studerar på individuella program.

Andelen elever som studerar på ett individuellt program varierar kraftigt mellan kommunerna, från knappt 1 procent till drygt 16 procent. I de flesta kommuner går mellan 5 och 10 procent av gymnasieeleverna på individuellt program.

Vilka elever går på individuella program?

Drygt hälften av eleverna i år 1 på individuella program kommer direkt från grundskolan. Ca 40 procent har antingen haft ett uppehåll efter grundskolan, går om individuellt program eller kommer från nationellt program. Ca 9 procent av IV-eleverna i år 1 går individuellt program för elever med invandrarbakgrund. En del av dessa har aldrig gått i svensk grundskola.²

Skolverket har beskrivit olika individrelaterade faktorer som *kan* utgöra en del av förklaringen till att en del av de elever som inte blir behöriga till gymnasieskolan hänvisas till individuellt program. Det kan röra sig om

- en social problematik som negativt påverkar elevens skolgång,
- en bristande motivation, som kan ha sin grund i andra förhållanden än en social problematik,
- elevens svårigheter att lära, vilket kan orsakas av många olika faktorer,

² Redovisning av uppdrag om individuella program. Skolverket 2007.

- elever med funktionshinder, som t.ex. DAMP/ADHD och Aspergers syndrom, och
- elever som kommit sent till Sverige från andra länder och därför inte har de kunskaper i engelska eller svenska som krävs.

I vilken utsträckning dessa elevgrupper blir behöriga till gymnasieskolans nationella program eller inte torde även ha att göra med vilket stöd eleverna fått i grundskolan.

Nästan hälften av eleverna på individuellt program har fått specialpedagogiskt stöd i grundskolan.³

Vilka olika typer av individuella program går eleverna?

Ungefär 23 procent av alla elever inom individuella program gick läsåret 2007/08 på programinriktat individuellt program, de flesta yrkesinriktade. Den största elevgruppen fanns inom PRIV med inriktning mot barn- och fritidsprogrammet, handels- och administrationsprogrammet, omvårdnadsprogrammet, fordonsprogrammet, byggprogrammet samt hotell- och restaurangprogrammet. Det största studieförberedande programmet inom PRIV var inriktat mot samhällsvetenskapsprogrammet.⁴

Omkring 13 procent av alla elever inom individuella program gick på ett individuellt program för elever med utländsk bakgrund med bristande kunskaper i det svenska språket (s.k. IVIK).

En majoritet, ungefär 64 procent av alla elever inom individuella program, gick på ett program med en mer generell inriktning. Här återfinns bl.a. sådana individuella program som har ett huvudsakligt grundskoleinnehåll och som syftar till att eleverna efter ett år ska uppnå behörighet till ett nationellt program.

*Vad innehåller individuella program?*⁵

Generellt sett erbjuds elever i första hand att läsa ämnena svenska, engelska och matematik för att få godkända betyg i dessa ämnen. Det är vanligt att eleverna även erbjuds att studera andra grundskoleämnen. Många kommuner bedömer detta som nödvändigt, eftersom en stor del av eleverna på individuella program har så låga betygsresultat att de inte räcker till vid ansökan till gymnasieskolan.

³ Utan fullständiga betyg. Rapport 202. Skolverket 2001

⁴ Elever i gymnasieskolan 2007/08. PM Skolverket 2008.

⁵ Redovisning av uppdrag om Information om icke skolpliktiga ungdomar – det kommunala uppföljningsansvaret. Skolverket 2006.

Elever som har betyg i behörighetsämnena erbjuds ofta möjligheten att läsa gymnasiekurser. Många av de skollära och lärare Skolverket intervjuade ansåg dock att det var bättre att eleverna först och främst fortsatte att repetera och förbättra sina grundskolekunskaper, eftersom dessa ofta var mycket begränsade.

Elever som hoppat av ett nationellt program kan erbjudas heltids- eller deltidspraktik för att påföljande läsår börja ett nytt nationellt program. Möjligheten att anordna praktik ser olika ut i kommunerna. Särskilt mindre kommuner hade enligt Skolverket svårt att få fram praktikplatser åt eleverna.

En del kommuner erbjuder även andra aktiviteter än studier och praktik, ofta till de elever som har svårast att genomföra studier eller praktik. Dessa aktiviteter kan vara av motivationsskapande karaktär som t.ex. teambuilding, livskunskap eller olika skapande verksamheter.

I samband med att kommunerna 2006 tillfördes medel för att bedriva individuella program på heltid, genomförde Skolverket en undersökning om hur dessa medel användes av kommunerna. De verksamheter inom individuella program som ökat är undervisning i andra grundskoleämnen än de behörighetsgivande, motivationsskapande åtgärder och PRIV med arbetsplatsförlagd utbildning. En verksamhet som minskat inom individuella program är enligt Skolverkets rapport praktik.⁶

Genomströmning bland IV-eleverna

Av de elever som började på individuella program 2006 gick ca 38 procent över till ett nationellt program ett år senare. Andelen elever på individuella program som går över till ett nationellt program skiljer sig mycket åt mellan kommunerna. I det totalt kommuner som har mest frekvent övergång går mer än 80 procent av eleverna över till ett nationellt program efter ett år. I de ca 15 kommuner som har lägst frekvent övergång går färre än 20 procent av eleverna över till ett nationellt program efter ett år. I vilken utsträckning detta är en konsekvens av olika sätt att arbeta, hur man organiserar individuella program eller om det är en konsekvens av olika elevunderlag framgår inte av Skolverkets rapport.⁷

Av de knappt 12 000 elever som påbörjade individuella program läsåret 2002/03 fick 23 procent slutbetyg inom fem år. Nästan alla i denna grupp fick slutbetyg från ett nationellt program efter att ha gått över dit från individuella program. Ungefär 5 procenten av dem med slutbetyg

⁶ Redovisning av uppdrag om individuellt program. Skolverket 2007.

⁷ Redovisning av uppdrag om individuellt program. Skolverket 2007.

fick detta efter att ha fullföljt individuella program enligt sin individuella studieplan.⁸

Andelen elever som får slutbetyg från individuella program varierar kraftigt beroende på vilken typ av individuella program de gått. Av de ca 2 000 elever som började PRIV 2001 fick ca 31 procent slutbetyg inom fyra år och ca 33 procent slutbetyg inom fem år. Av de ca 1 300 elever som började IVIK 2001 fick drygt 8 procent slutbetyg inom fyra år och drygt 15 procent inom fem år. Av de drygt 8 000 elever som började ett individuellt program med ett mer allmänt innehåll 2001 fick knappt 20 procent slutbetyg inom fyra år och knappt 24 procent inom fem år⁹.

Av de elever som började på IV 2002 hade endast 14 procent fått slutbetyg med grundläggande högskolebehörighet efter 5 år¹⁰. Av resterande 86 procent gick 43 procent ett år, 13 procent två år och 30 procent tre år på individuella program. Av dessa 86 procent hade 77 procent avbrutit sina studier inom individuella program innan de fullföljt den studieplan som faststälts.

Elever som kommer till ett individuellt program från grundskolan avbryter studierna i mindre utsträckning än elever som kommer till individuella program efter att ha avbrutit ett nationellt program.

Nära hälften av de elever som har en utländsk bakgrund och en lika stor andel av de med lågutbildade föräldrar avbryter sina studier i gymnasieskolan som helhet. Svagast är resultaten för dem som började på individuella program. Studieresultaten inom gymnasieskolans nationella program har blivit bättre de senaste åren. Motsatsen gäller dock för studieresultaten för individuella program¹¹.

5.4 Problem med dagens individuella program

Av den beskrivning av individuella program som gjorts ovan framgår det klart att den bristande måluppfyllelse eleverna uppvisar är så stor att en förändring är angelägen. Det finns flera bidragande orsaker till den bristande måluppfyllelsen.

Individuella program ska enligt nuvarande bestämmelser först och främst syfta till att förbereda för studier på ett nationellt eller ett

⁸ Regeringens budgetproposition 2008/09:1.

⁹ Redovisning av uppdrag om individuella program. Skolverket 2007

¹⁰ Enligt nuvarande bestämmelser innebär det att elever genomfört ett nationellt eller specialutformat program med godkänt betyg i 90% av de 2500 poäng som utbildningen omfattar.

¹¹ Studieresultat i gymnasieskolan. Skolverket 2008

specialutformat program. Eleverna uppnår emellertid ofta inte sådana resultat att de kan anses tillräckligt väl förberedda för ett nationellt eller ett specialutformat program. Över 80 procent av eleverna på individuella program har efter fem år inte fått slutbetyg från ett nationellt program.

I gymnasieutredningen beskrevs nuvarande syfte med individuella program som alltför snävt i förhållande till ett uppdrag som rymmer en stor komplexitet. Det nuvarande huvudsakliga syftet med individuella program bidrar till den låga måluppfyllelsen genom att det för många elever medför fel fokus. Många elever inom de nuvarande individuella programmen behöver inte en utbildning som i första hand fokuserar på att eleverna ska bli behöriga till nationellt program, utan snarare en utbildning som syftar till att de ska få en individuellt anpassad utbildning, som bidrar till deras möjligheter till etablering på arbetsmarknaden och en så god grund för fortsatt utbildning som möjligt.

Till den bristande måluppfyllelsen bidrar även att elever i grundskolan, som riskerar att inte bli behöriga, inte får det stöd och den vägledning de behöver inför övergången till gymnasieskolan. Vid intagningen till gymnasieskolan är informationen till huvudmannen för gymnasieskolan som ska organisera det individuella programmet ofta bristfällig.

De individuella programmens ramar är i dag alltför vida, vilket medför en alltför hög grad av otydlighet i förhållande till de som arbetar i grundskolan, eleverna och deras vårdnadshavare, och även i förhållande till huvudmännen för gymnasieskolan och de som arbetar där. Individuella program och deras organisation har kritiserats för att de inte tar hänsyn till de olikartade behov som eleverna har, utan i stället erbjuder samma kollektiva lösning till alla.

Nästan hälften av eleverna inom de individuella programmen behöriga till ett nationellt program i gymnasieskolan. De har därmed redan uppnått det huvudsakliga syftet med individuella program och bör rimligen inte höra hemma där. Att behöriga elever återfinns på IV hänger delvis samman med kommunernas organisation av gymnasieskolan och dimensionering av de olika nationella programmen. En bristande överensstämmelse mellan elevernas önskemål och programutbudet ökar antalet behöriga elever inom individuella program. Den höga andelen behöriga elever inom individuella program beror också på att dessa elevers stödbehov inte identifieras i tid eller att stödet är otillräckligt och inte tillräckligt individanpassat.

Enligt nuvarande bestämmelser är skolhuvudmännen skyldiga att erbjuda individuella program både till de elever som är obehöriga till gymnasieskolans nationella och specialutformade program och till behöriga elever som inte tagits in på något nationellt program eller som avbrutit ett sådant. Detta medför att incitamenten till att inom de

nationella programmens ram erbjuda stöd till elever med svårigheter, i syfte att eleven ska kunna fullfölja sin utbildning inom programmet, försvagas. I stället hänvisas eleven ofta till ett individuellt program. Av eleverna på år 1 inom IV har ca 40 procent avbrutit studierna på ett nationellt eller specialutformat program. Dessa elever fullföljer sin gymnasieutbildning i väsentligt lägre grad än de elever som kommer till ett individuellt program från grundskolan. Detta indikerar att ett individuellt program inte är ett bra alternativ för behöriga elever. Ett erbjudande om individuellt program för behöriga elever medför även försvagade incitament för skolhuvudmännen att anpassa antalet platser på de olika nationella programmen utifrån elevernas önskemål. De individuella programmen blir i detta fall en samlingsplats för de elever som inte fått sitt önskemål om nationellt program tillgodosett.

Med promemorians förslag (avsnitt 7) begränsas möjligheterna att hänvisa elever som är behöriga till nationella program i gymnasieskolan till studievägar utanför dessa program. Detta är en väsentlig skillnad i förhållande till dagens individuella program, där andelen elever som är behöriga till nationella program bedöms vara alltför stor. Detta innebär högre krav på att skolhuvudmännen hittar flexibla individuella lösningar för dessa elever inom ramen för de nationella programmen. Genom de förslag som lämnats i propositionen *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan* (prop. 2008/09:199) kommer det bl.a. att finnas ökade möjligheter att erbjuda elever reducerat program, vilket i vissa av dessa fall kan vara ett tänkbart alternativ.

6. Gymnasieutredarens förslag och remissinstansernas synpunkter

Här redovisas översiktligt gymnasieutredarens förslag och remissynpunkter avseende de alternativ som föreslogs ersätta dagens individuella program. De föreslagna alternativen är preparandår, individuellt alternativ och programintroduktion.

Preparandår

Gymnasieutredarens förslag: Ett preparandår föreslås inrättas inom grundskolan för elever som inom ett år bedöms kunna uppnå behörighet till gymnasieskolan. Två motiv framförs till varför utbildningen föreslås tillhöra grundskolan. Det ena motivet är att en stor del av ansvaret för att eleven inte blir behörig till ett nationellt program i gymnasieskolan ligger på grundskolan och att detta ansvar blir tydligt genom att preparandåret förläggs dit. Det andra motivet är att utredarens förslag om att åtta alternativt tolv grundskoleämnen ska krävas för behörighet till ett nationellt program i gymnasieskolan, medför svårigheter för gymnasieskolan att erbjuda de obehöriga eleverna att studera så många grundskoleämnen.

Utredaren föreslår även att en utredning och bedömning ska göras av om en elev kan förväntas uppnå behörighet inom preparandåret. Denna bedömning ska rektorn i elevens grundskola ansvara för. Endast de elever som bedöms kunna bli behöriga inom ett år ska erbjudas preparandåret.

Utredaren föreslår vidare att preparandåret ska kunna innehålla grundskoleämnen, vägledning, stöd och praktik och framhåller att förslaget om ett preparandår inte ska innebära att eleverna ska gå om årskurs nio utan att verksamheten måste få en annan utformning.

Skolhuvudmannens strävan ska vara att eleverna går över till ett nationellt program så fort de blivit behöriga.

Remissinstanserna: De flesta av remissinstanserna tillstyrker att det ska finnas någon form av utbildning efter årskurs nio där ungdomarna får en utökad möjlighet att få behörighet till gymnasieskolans nationella program. Det finns dock olika uppfattningar om huruvida utbildningen ska tillhöra grundskolan eller gymnasieskolan. Knappt hälften av instanserna är positiva till att utbildningen ska tillhöra grundskolan, knappt en tredjedel anser att den ska tillhöra gymnasieskolan och ungefär lika många yttrar sig inte i frågan eller ger svårtolkade svar. Många anser att frågan är otillräckligt utredd och bör utredas vidare.

Statens skolverk anser att det är ett problem att elever, som inte bedöms komma ifråga för studier på ett nationellt program, över huvud taget ska erbjudas individuellt alternativ (se s. 41) inom gymnasieskolans ram, medan preparandeleverna, som bedöms kunna klara att bli behöriga, ska stanna i grundskolan. Skolverket förordar att alla elever som vill och behöver ska erbjudas ett preparandår inom gymnasieskolans ram. *Skövde kommun* anser att ett preparandår knutet till grundskolan gör att huvudmannens ansvar synliggörs och tillstyrker därför utredarens förslag.

Bland dem som är positiva till utredarens förslag framhålls vikten av att det inte blir en upprepning av årskurs nio, att en flexibel övergång till gymnasieskolan är viktig och att lokala förhållanden ska få avgöra var utbildningen lokalmässigt förläggs.

Bland dem som förordar en förläggning till gymnasieskolan anser många att elevernas motivation torde bli högre om preparandåret tillhörde gymnasieskolan och att innehållet av samma skäl bör utgöras av en blandning av grundskole- och gymnasieämnen.

Arbetsgivarorganisationer, fackliga organisationer och kommuner lämnar övervägande positiva synpunkter. Flera handikapporganisationer, framför allt de som företräder döva och hörselskadade, har däremot övervägande negativa synpunkter. Den främsta orsaken till detta är att specialskolan är tioårig och att det därför inte anses lämpligt att förlänga

den ytterligare ett år genom att förlägga ett elfte preparandår till grundskolan. Preparandåret anses därför lämpligt att bedrivas inom gymnasieskolan.

Individuellt alternativ

Gymnasieutredarens förslag: Den nuvarande bestämmelsen (5 kap. 4 b § skollagen) att individuellt program först och främst ska förbereda eleven för studier på ett nationellt eller ett specialutformat program är en för snäv definition av uppdraget kring dessa elever. Individuella program bör ersättas med olika insatser som på ett bättre sätt tillgodoser de olikartade behov eleverna har. Dessa insatser bör inte, som i dag, alltid i första hand vara avsedda att förbereda eleverna för nationella program.

Enligt utredarens förslag ska elevens hemkommun vara skyldig att erbjuda obehöriga ungdomar, som inte kommit ifråga för preparandår, ett individuellt alternativ.

Syftet med utbildningen är att eleven erbjuds den utbildning och de övriga insatser som bäst gynnar elevens fortsatta kunskapsutveckling. Den ska bidra till elevens personliga utveckling mot en framtida etablering på arbetsmarknaden eller ge en god grund för fortsatt utbildning. Grundskolan ska tillsammans med eleven och dennes vårdnadshavare så tidigt som möjligt göra en planering för utbildningen. Grundskolan ska även, för de elever som så önskar, hjälpa eleven att för den nya utbildningsanordnaren dokumentera elevens utbildningsbehov. Ett underlag ska tas fram som beskriver elevens kunskapsutveckling, studiesituation och stödbehov. Av underlaget ska det även framgå vilken sorts utbildning och vilket stöd eleven bedöms behöva. Elevens hemkommun ska på grundval av dokumentationen besluta om vad eleven ska erbjudas. Om eleven inte uppfattar att hemkommunens erbjudande svarar mot dennes speciella utbildningsbehov, kan eleven eller dennes vårdnadshavare anmäla en önskan om att delta i individuellt alternativ hos en annan huvudman. Hemkommunen kan då bli skyldig betala kostnaden för den utbildningen.

Individuellt alternativ ska normalt omfatta tre år och samma möjlighet till förlängning ska finnas som den som finns på de nationella programmen.

Eftersom utbildningen anses vara individuellt utformad bedömer utredaren att det är svårt att beskriva vad den generellt ska innehålla men framhåller att eleven ska erbjudas undervisning i kombination med det stöd eleven behöver utifrån den nivå eleven befinner sig på. Undervisningen kan ske på både grund- och gymnasienivå och kan i lägre eller högre grad innehålla arbetsplatsförlagt lärande eller praktik. Utbildningen kan syfta till att förbereda eleven för ett yrke och i vissa fall kan eleven uppnå en sådan kompetens att denne kan få en anställning eller i andra fall gå över till nationellt program.

För vissa elever kan utbildningen utformas nära och delvis samordnas med ett nationellt program och efter en eventuell förlängd studietid kan en del elever få gymnasieexamen. Andra elever bedöms behöva ett individuellt alternativ med en mer generell målsättning, att kunna fungera i samhället kombinerat med en grundläggande yrkesförberedelse.

Remissinstanserna: Många remissinstanser t.ex. *Landsorganisationen i Sverige (LO)*, *Degerfors*, *Botkyrka*, *Borås*, *Mölnåls* och *Norrköpings kommuner* anser att gymnasieutredarens förslag om individuellt alternativ är för otydligt och att frågan bör utredas vidare. Bland de många remissvar som ger uttryck för att möjligheten att organisera individuellt alternativ på ett programnära sätt ska finnas kvar, finns både de som tolkar utredningsförslaget som att det skulle vara möjligt och därför är positiva och de som tolkar förslaget som att det inte skulle vara möjligt och som därför är negativa.

Av de remissinstanser som ställer sig positiva till utredarens förslag, omkring en tredjedel av instanserna, uppfattar de flesta att det är möjligt att organisera det föreslagna individuella alternativet programanknutet och att elever i olika grad kan integreras med andra elever som går ett nationellt program.

Bland de remissinstanser som är negativa till förslagen, omkring en fjärdedel, har många uppfattningen att utredarens förslag om individuellt alternativ saknar en koppling till nationella program, vilket man anser vara en stor brist. Man hänvisar ofta till goda erfarenheter av PRIV.

En majoritet av arbetsgivarorganisationerna och handikapporganisationerna är positiva till utredningens förslag. Bland kommunerna är andelen positiva ungefär lika stor som gruppen negativa, ca 40 procent vardera, medan en övervägande del av de fackliga organisationerna är negativa.

Programintroduktion

Gymnasieutredarens förslag: Inom ramen för individuellt alternativ ska det finnas programintroduktion avsedd för ungdomar som kommit till Sverige i sen grundskoleålder eller först i gymnasieåldern. Elevernas kunskaper ska valideras samtidigt som de ska få intensiv utbildning i det svenska språket. Efter programintroduktionen ska eleverna erbjudas den utbildning som bäst passar deras behov och förutsättningar. Elevens ålder, förkunskaper, lokala förutsättningar etc. ska avgöra i vilken form fortsatt utbildning ska ske. Vissa elever kommer att fortsätta inom sfi, vilket även kan kombineras med studier i gymnasieskolan. Andra elever kommer att fortsätta till nationella program, individuella alternativ eller, av särskilda skäl, till vuxenutbildningen.

Remissinstanserna: En majoritet av instanserna, ca 70 procent, berör inte gymnasieutredningens förslag om programintroduktion. Av de ca 30 procent som yttrar sig i frågan är ca två tredjedelar positiva och en tredjedel negativa. Bland annat *Statens skolverk*, *Sveriges Kommuner och Landsting*, *Arvika*, *Karlstad* och *Malmö kommuner* tillstyrker förslaget om programintroduktion. *Botkyrka* och *Borås kommuner* anser att utredarens förslag om programintroduktion är för otydligt och bör utredas vidare.

Bland kommunerna är lika många positiva som negativa till utredarens förslag. *Ombudsmannen för etnisk diskriminering* anser att eleverna inom programintroduktion måste få ämnesundervisning på sitt modersmål och att konsekvenserna av det faktum att hälften av eleverna med invandrarbakgrund inte blir behöriga till högskolan inte utretts. *Sollefteå kommun* anser att programintroduktionen bara kommer att fungera för invandrarelever med god skolunderbyggnad och att utredarens förslag om krav på åtta eller tolv grundskolebetyg för gymnasiebehörighet kommer att försvåra för de sent anlända invandrareleverna.

Behöriga elever och individuellt alternativ

Gymnasieutredarens förslag: Behöriga ungdomar ska endast i undantagsfall och av särskilda skäl erbjudas individuellt alternativ.

För elever som går i gymnasieskolan och som vill byta program föreslår utredaren att den skola där eleven är inskriven ska vara ansvarig. Skolan ska göra en utredning om lämpliga individuella åtgärder som kan erbjudas eleven och vid behov upprätta en ny studieplan med ett eventuellt reducerat program. Syftet med detta är att underlätta för eleven att komma vidare och att undvika att eleven tappar tempo i sina studier i avvaktan på elevens övergång till ett nytt program.

För elever där det uppstår särskilda behov under gymnasietiden, föreslår utredaren att eleven i första hand ska erbjudas särskilt stöd och i andra hand reducerat program. Eleven kan sedan i ett senare skede fullfölja sina studier genom förlängd studietid eller inom den gymnasiala vuxenutbildningen. Utredaren föreslår att elever med påtagliga studiesvårigheter, vilka inte kan hanteras på annat sätt, ska kunna få reducerat program med det antal poäng som bedöms rimligt. Begränsningsregeln om högsta reducering med tio procent av de gymnasiepoäng som krävs för fullständigt nationellt program ska tas bort. Detta innebär att elever med reducerat program inte kan få examen eller grundläggande högskolebehörighet. Möjligheten till reducering ska, enligt utredarens förslag, tillämpas restriktivt.

En elev som trots de åtgärder skolan sätter in, avbryter sina gymnasiestudier kan utifrån kommunens informationsansvar¹² fortsatt erbjudas gymnasial utbildning eller, om vissa villkor är uppfyllda, kunna komma ifråga för jobbgarantin för ungdomar¹³.

Elever som väntar på att komma in på nationellt program ska endast om det finns särskilda skäl erbjudas individuellt alternativ. Behöriga elever som inte tagits in på det program de önskat och som inte heller, trots vägledningsinsatser, vill gå något annat program, ska erbjudas åtgärder inom ramen för kommunens informationsansvar eller inom ramen för jobbgarantin för ungdomar.

Remissinstanserna: Endast ett begränsat antal remissinstanser berör utredarens förslag om att elever som avvaktar nästa tillfälle att söka till en viss utbildning innan de börjar sina gymnasiestudier, elever som vill byta program och elever som avbrutit sina studier inte utan särskilda skäl ska kunna placeras på individuellt alternativ. *Sveriges Kommuner och Landsting* menar att många elever som går från ett nationellt program till ett individuellt aldrig kommer tillbaka till ett nationellt program och att nya vägar måste prövas för dessa elever. *Mölnbals kommun* anser att utredarens förslag inte täcker in de s.k. väntarna som nu finns inom individuella program. *Göteborgs kommun* anser att jobbgarantin för de som avbryter/avvaktar inte är tillräcklig och anser att det finns en risk för att kommunerna tvingas bygga upp en parallellverksamhet. *Nätverket för individuellt program i Västra Götaland* anser att utredarens förslag om ett förtydligt ansvar för elevens gymnasieskola avseende avhopparna är positivt.

7. Promemorians förslag

Gruppen elever som kommer att sakna behörighet till gymnasieskolans nationella program kommer sannolikt även fortsättningsvis att vara mycket heterogen. Här återfinns dels studiemotiverade ungdomar som saknar något enstaka betyg för att uppnå behörighet till ett yrkesprogram eller ett högskoleförberedande program, dels ungdomar med stora studiesvårigheter, omfattande kunskapsluckor och ibland en svag studiemotivation. Detta ställer krav på att de alternativ som erbjuds dessa ungdomar är tydliga men samtidigt flexibla och möjliga att individanpassa.

Många folkhögskolor erbjuder en utbildning som motsvarar grundskolenivå och gymnasienivå. Denna utbildning kan i många fall

¹² Kommunen är enligt 1 kap. 18 § skollagen skyldig att löpande hålla sig informerad om hur ungdomar i kommunen som fullgjort sin skolplikt men som inte fyllt 20 år är sysselsatta, i syfte att kunna erbjuda dem lämpliga individuella åtgärder.

¹³ Förordning om jobbgaranti för ungdomar (2007:813)

vara ett positivt alternativ för elever som har svårt att nå målen inom ramen för det ordinarie utbildningsväsendet. Det bör därför erinras om att den elevgrupp som avses i denna promemoria även fortsättningsvis kommer att kunna komma i fråga för studier inom folkhögskolan. Därutöver bör också framhållas möjligheten att anordna sommarskola för de som ligger nära att klara behörighetskraven samt möjlighet för de som har stora kunskapsluckor från grundskolan att under högst två år fortsätta studierna i grundskolan även efter det att skolplikten upphör.

Förslagen i följande avsnitt utgår från den ovan beskrivna problembilden avseende nuvarande individuella program, gymnasieutredarens förslag i denna del och de synpunkter som lämnats på remissen.

De studievägar som föreslås för elever som saknar behörighet till gymnasieskolans nationella program är särskilda program i form av preparandutbildning, programinriktat individuellt val, yrkesintroduktion, individuellt alternativ och språkintroduktion. En översikt över dessa studievägar finns i bilaga 1.

7.1 Preparandutbildning

Promemorians förslag:

- En preparandutbildning om högst ett år införs i gymnasieskolan. Utbildningen ska omfatta heltidsstudier.
- Syftet med utbildningen är att den elev som fullföljt årskurs 9 utan att ha uppnått behörighet till ett högskoleförberedande program eller ett yrkesprogram i gymnasieskolan ska uppnå sådan behörighet.
- En elev som uppnått behörighet till ett yrkesprogram och som önskar uppnå behörighet till ett högskoleförberedande program har rätt att gå preparandutbildningen.
- Hemkommunen ska erbjuda preparandutbildning till de elever som omfattas av kommunens utbildningsansvar.
- En fristående skola får anordna preparandutbildning. Bidrag till den fristående skolan ska bestämmas efter samma grunder som kommunen tillämpar vid fördelning av resurser till den egna preparandutbildningen.
- En kommun som tagit emot en elev, som inte är hemmahörande i kommunen, ska ersättas för sina kostnader av elevens hemkommun.

- Preparandutbildning ska kunna påbörjas fram till och med det första kalenderhalvåret ungdomarna fyller nitton år.
- En elev som genomfört preparandutbildningen under ett års tid, utan att uppnå behörighet till ett högskoleförberedande program eller ett yrkesprogram i gymnasieskolan ska av sin hemkommun, enligt elevens önskemål, erbjudas yrkesintroduktion eller individuellt alternativ. Om det finns synnerliga skäl får utbildningen förlängas till två år.
- Preparandutbildningen ska först och främst innehålla de grundskoleämnen eleven inte har betyg i och som eleven behöver för att uppnå behörighet till ett högskoleförberedande program eller yrkesprogram. Preparandutbildningen kan även innehålla ytterligare grundskoleämnen, dock inte sådana ämnen som eleven har godkänt betyg i.
- Preparandutbildningen kan även innehålla kurser från nationella program och, i mindre omfattning, andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling.
- De grundskoleämnen eleven inom preparandutbildningen fått betyg i ska föras in i ett nytt slutbetyg från grundskolan som utfärdas av rektorn. För de elever som gått preparandutbildningen utan att få godkänt betyg ska ett skriftligt omdöme ges.
- En elev som genomgått preparandutbildningen ska som ett komplement till slutbetyget eller det skriftliga omdömet få ett intyg över genomgången preparandutbildning, där det framgår vilket innehåll utbildningen haft. Om eleven fått betyg i gymnasiekurser ska dessa betyg framgå av intyget.
- Fullföljer eleven inte utbildningen enligt sin studieplan, ska eleven få en sammanställning där det framgår vilka delar av utbildningen eleven har fullföljt i förhållande till sin individuella studieplan.

Skälen för promemorians förslag

I denna promemoria föreslås att en preparandutbildning om högst ett år införs i gymnasieskolan. Syftet med utbildningen är att elever som fullföljt årskurs 9 utan att ha uppnått behörighet till ett högskoleförberedande program eller ett yrkesprogram i gymnasieskolan ska kunna uppnå sådan behörighet. Benämningen preparandutbildning föreslås ersätta gymnasieutredarens benämning preparandår eftersom ett antal elever bedöms kunna gå preparandutbildningen och uppnå behörighet till ett nationellt program på kortare tid än ett år.

Eftersom preparandutbildningen tydligt syftar till att eleven ska bli behörig för ett nationellt program i gymnasieskolan bör skolhuvudmannens möjlighet att organisera sin verksamhet efter lokala förhållanden lyftas fram i detta sammanhang. Det är rimligt att skolhuvudmannen kan välja att förlägga preparandutbildningen antingen till en grundskola eller till en gymnasieskola beroende på vad som anses vara lämpligast utifrån de lokala förutsättningarna. Flera remissinstanser håller med utredaren om att preparandutbildningen bör tillhöra grundskolan så att grundskolans ansvar för att eleverna uppnår behörighet till ett nationellt program tydliggörs. I denna promemoria föreslås att preparandutbildningen ska tillhöra gymnasieskolan. Att preparandutbildningen tillhör gymnasieskolan bedöms underlätta en flexibel övergång till ett nationellt program när eleven blir behörig och ökar möjligheterna att inkludera gymnasiekurser i preparandutbildningen. Det kan därutöver ses som ologiskt att elever inom preparandutbildning, som förutsätts bli behöriga för studier på ett nationellt program inom ett år, ska tillhöra grundskolan medan elever som är mycket långt ifrån att bli behöriga till studier på ett nationellt program ska tillhöra gymnasieskolan. Därför bör preparandutbildningen formellt tillhöra gymnasieskolan, men medge en flexibel möjlighet för skolhuvudmannen att utifrån lokala förhållanden och elevernas behov kunna organisera preparandutbildningen på det sätt som bedöms vara mest ändamålsenligt.

De elever som inom ett år på preparandutbildning fortfarande inte uppnått behörighet till ett nationellt program i gymnasieskolan ska erbjudas yrkesintroduktion och individuellt alternativ inom gymnasieskolan. I vissa fall kan eleverna ha blivit behöriga för att söka ett programinriktat individuellt val.

De s.k. sommarskolor som vissa kommuner anordnar i nära anslutning till terminslutet, bl.a. för elever som gått ut årskurs 9 och som syftar till att eleverna ska uppnå behörighet till gymnasieskolans nationella och specialutformade program, kan anordnas även i fortsättningen. Elever som genom studier vid en sommarskola uppnår behörighet till nationella program på en sommarskola kommer därmed inte att behöva studera inom preparandutbildning. Särskilt gäller detta för de elever som är nära att uppnå behörighet, och där sannolikheten är stor att en väl genomförd sommarskola kan ge eleverna önskad behörighet. För dessa elever är studier på sommarskola ett attraktivt alternativ. De kan då söka in till gymnasieskolans nationella program samma höst och därmed undvika att förlänga tiden fram till gymnasieexamen med ett år. Sommarkurser bör, liksom tidigare, kunna komma i fråga även för elever i tidigare årskurser för att i god tid erbjuda lämpligt stöd till eleverna. En uppföljning från Skolverket visar att 16 % av alla sommarskoleelever 2008 genomgått prövning och höjt sitt betyg efter sommarskolan. Om man utgår från att

det nästan uteslutande är nior som genomgått provning skulle det innebära att nära hälften av dem har höjt sina betyg.¹⁴

Preparandutbildning – en rättighet för obehöriga elever

Hemkommunen ska enligt förslaget erbjuda preparandutbildning till elever som fullföljt årskurs 9 utan att ha uppnått behörighet till ett högskoleförberedande program eller ett yrkesprogram i gymnasieskolan för att de ska uppnå sådan behörighet. Det gäller alltså även de som är behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram och som önskar att bli behöriga även till högskoleförberedande program.

Således är en elev som redan går på ett yrkesprogram behörig för studier på preparandutbildning om denne önskar avbryta yrkesprogrammet för att bli behörig till ett högskoleförberedande program. I enlighet med regeringens förslag i propositionen *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan* (prop. 2008/09:199) ska elever på yrkesprogram inom ramen för sin gymnasieutbildning ges möjlighet att uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå. Det bedöms bli vanligare att elever läser ett utökat program inom sitt yrkesprogram för att uppnå grundläggande behörighet snarare än att avbryta yrkesprogrammet för att genom preparandutbildning bli behöriga till ett högskoleförberedande program och där uppnå grundläggande behörighet.

Det bör betonas att preparandutbildningen i princip inte är avsedd för elever som önskar byta nationellt program eller för elever som avbryter sitt nationella program. Som nyss sagts kan dock i vissa fall elever, som redan läser på ett yrkesprogram, komma att avbryta sin utbildning för att inom preparandutbildning skaffa behörighet till ett högskoleförberedande program. Utbildningen kan däremot inte komma i fråga för elever som redan har uppnått behörighet till ett högskoleförberedande program. Utbildningen är således inte avsedd för elever som vill vänta på att komma in på det nationella program som de önskar gå, på det sätt elever i dag hamnar på individuella program i väntan på att komma in på önskat program. Förslagen som lämnas i denna promemoria kommer att innebära att skolhuvudmännen bättre måste anpassa antalet platser på de nationella programmen till elevernas önskemål.

Preparandutbildningen kan påbörjas fram till och med det första kalenderhalvåret eleven fyller 19 år. Skälet till att gränsen sätts till 19 år är att en elev som vid denna ålder påbörjat en preparandutbildning efter att ha avslutat utbildningen fortfarande ska vara behörig att söka till ett nationellt program inom gymnasieskolan.

¹⁴ Sommarskola 2008 – en utvärdering, Skolverket

Gymnasieutredaren föreslår att endast de elever som efter en utredning av rektorn i grundskolan bedöms kunna uppnå behörighet till gymnasieskolan under högst ett år ska erbjudas ett preparandår. Flera remissinstanser, bl.a. Statens skolverk, anser dock att samtliga elever som så önskar ska erbjudas möjligheten att gå en preparandutbildning.

Det finns främst två skäl till att preparandutbildningen i denna promemoria föreslås vara en rättighet dels för de elever som är obehöriga till samtliga gymnasieskolans nationella program, dels för de elever som är behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram, men som önskar uppnå behörighet även till de högskoleförberedande programmen. Det ena skälet är den rättsosäkerhet som kan uppstå när rektorn efter en utredning ska bedöma om en elev kan klara att efter högst ett år bli behörig eller inte. Det andra skälet är att elevens önskan att vilja skaffa sig behörighet till ett visst nationellt program, dvs. ambitionen att genom ytterligare studier nå flera godkända betyg, bör bejakas i enlighet med läroplanens mål. Därför föreslås i denna promemoria att även elever, som är behöriga till yrkesprogram i gymnasieskolan men som önskar att uppnå behörighet till något av de högskoleförberedande programmen, ska ha rätt att gå preparandutbildning. Eleverna ska, genom den studie- och yrkesvägledning de har rätt till i grundskolan, ha informerats om de krav den tänkta gymnasieutbildningen ställer, så att deras val av preparandutbildning är väl underbyggt och att de är motiverade för dessa studier.

Preparandutbildningens innehåll

Syftet med preparandutbildningen är att eleven inom högst ett år ska uppnå önskad behörighet till gymnasieskolans nationella program. Detta innebär att utbildningen i första hand ska innehålla de ämnen eleven saknar godkända betyg i för att bli behörig. Den kan även innehålla ytterligare ämnen som eleven saknar godkända betyg i, eftersom goda och breda kunskaper i grundskolans ämnen generellt ger goda förutsättningar att genomföra ett nationellt program och avlägga en examen. Varje elev inom preparandutbildningen ska ha en individuell studieplan som ska innehålla de ämnen och de kurser som eleven ska studera.

Gymnasieutredaren föreslår att ett preparandår ska kunna innehålla de grundskoleämnena eleven inte har betyg i, vägledning, stöd och eventuellt praktik. En del remissinstanser anser att eleverna även bör ha möjlighet att läsa gymnasiala kurser inom preparandåret. En sådan möjlighet innebär att året kan utnyttjas så effektivt som möjligt. Därför föreslås i promemorian att skolhuvudmannen ska kunna erbjuda eleven att även läsa gymnasiala kurser inom ramen för preparandutbildningen, som ett komplement i syfte att förbereda eleven för studier på ett nationellt program och för att utnyttja tiden effektivt i det fall eleven inte kan antas till ett nationellt program under pågående läsår. Det är möjligt för huvudmannen att erbjuda eleverna att samläsa på sådana kurser

tillsammans med elever på ett nationellt program. Elever inom preparandutbildning som avslutat en gymnasiekurs ska också få betyg på avslutad kurs. Godkända betyg på sådana kurser kan ingå i en framtida gymnasieexamen. I mindre omfattning kan även andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling utgöra en del av preparandutbildningen.

Preparandutbildningen är inte avsedd för elever som önskar konkurrenskomplettera, dvs. ersätta ett godkänt betyg i ett ämne från grundskolan med ett nytt och högre betyg i samma ämne. Därför ska preparandutbildningen inte innehålla sådana ämnen från grundskolan som eleven redan har godkända betyg i. Elever inom preparandutbildning har dock samma rätt som övriga att genomföra en prövning i ett ämne man redan har betyg i. Elever på preparandutbildningen som har godkänt betyg i ett ämne från grundskolan kan dock, trots godkända betyg, behöva särskilt stöd i det ämnet för att vara så väl förberedda som möjligt för det nationella program som eleven önskar gå. Skolhuvudmannen kan då erbjuda eleven att inom preparandutbildningen påbörja en gymnasiekurs i det ämnet och erbjuda lämpligt stöd.

Övergången från preparandutbildning till ett nationellt program

En del elever inom preparandutbildningen kommer att sakna godkända betyg i grundskolans ämnen i sådan omfattning att hela utbildningstiden om ett år kommer att behövas för att eleven ska uppnå önskad behörighet. Andra elever kommer att uppnå behörighet vid olika tidpunkter under året.

Enligt nuvarande bestämmelser är det möjligt för en skolhuvudman att ta in en behörig sökande till gymnasieskolan vid en senare tidpunkt än vid utbildningens början, om det finns plats på den aktuella studievägen och eleven bedöms ha de kunskaper och färdigheter som krävs för att kunna tillgodogöra sig undervisningen (6 kap. 13 § gymnasieförordningen). Under dessa förutsättningar kan således en elev inom preparandutbildningen som blir behörig under läsårets gång tas in på nationellt program. Skolhuvudmännen bör i så stor utsträckning som möjligt sträva efter att elever som uppnår behörighet till det nationella program de önskar, också får möjlighet att komma in på programmet. Om behörighet uppnås först sent under läsåret är sannolikt det mest lämpliga att eleven i stället söker till det aktuella programmet läsåret efter. Ju tidigare under läsåret övergången sker, desto större blir naturligtvis elevens möjligheter att följa undervisningen i normal studietakt.

För en del av de elever som uppnår behörighet under läsåret kommer det inte att finnas plats på det nationella program de önskar gå. För de elever som inte vill börja på ett annat program där det finns plats, bör möjligheten att läsa gymnasiekurser inom preparandutbildningen finnas

för att eleverna ska kunna utnyttja hela året på ett effektivt sätt och fortsätta sin kunskapsutveckling. Dessa elever får söka in nästa läsår på normalt sätt och i konkurrens med övriga sökande till något av de nationella programmen.

De elever inom preparandutbildningen som inte når målen enligt sin individuella studieplan och som en följd av detta inte uppnår den planerade behörigheten kommer att befinna sig i olika situationer. De som redan hade behörighet till yrkesprogrammen men som misslyckades med att uppnå behörighet till något av de högskoleförberedande programmen kan söka ett yrkesprogram. De elever som inte heller har behörighet till ett yrkesprogram, och som inte uppnår det under preparandutbildningen, ska av sin hemkommun erbjudas yrkesintroduktion och individuellt alternativ. Kommunen kan också erbjuda ett programinriktat individuellt val under förutsättning att eleven har uppnått uppställda förkunskapskrav. Om eleven har synnerliga skäl kan preparandutbildningen förlängas till två år. Sådana skäl kan t.ex. vara svår sjukdom eller dödsfall inom familjen eller liknande omständigheter.

Dokumentation

De ytterligare grundskoleämnena eleven inom preparandutbildningen fått godkända betyg i ska föras in i ett nytt slutbetyg från grundskolan som omfattar alla ämnen eleven har betyg i. För de elever som genomgått preparandutbildningen utan att få godkänt betyg i ett eller flera grundskoleämnena, ska ett skriftligt omdöme ges som beskriver vad eleven uppnått i dessa ämnen.

En elev som gått preparandutbildningen ska som ett komplement till slutbetyget eller det skriftliga omdömet få ett intyg över genomgången preparandutbildning, där det framgår vilket innehåll utbildningen haft. Om eleven fått betyg i gymnasiekurser, ska dessa betyg framgå av intyget.

En elev som avbryter sina studier, inte fullföljer utbildningen enligt sin individuella studieplan, övergår till nationellt program, yrkesintroduktion eller individuellt alternativ, ska få en sammanställning av vilken det framgår vilka delar av utbildningen eleven fullföljt i förhållande till sin individuella studieplanplan.

Lika villkor mellan fristående och kommunala skolor

För att skapa lika villkor i fråga om preparandutbildningen för fristående och kommunala skolor föreslås regler om ersättning mellan elevens hemkommun och en fristående skola beträffande preparandutbildning. Dessa regler innebär att en fristående skola ska ha rätt till ersättning som motsvarar de kostnader som hemkommunen skulle ha för att anordna utbildningen. På så sätt bedöms förutsättningarna bli goda för fristående skolor att kunna anordna preparandutbildning.

7.2 Programinriktat individuellt val

Promemorians förslag:

- Programinriktat individuellt val införs i gymnasieskolan för elever som inte är behöriga till ett nationellt program och som har godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk, engelska eller matematik och godkända betyg i minst fyra andra ämnen. För elever som har godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik krävs i stället godkända betyg i minst tre andra ämnen. Varje kommun får erbjuda dessa elever programinriktat individuellt val.
- Syftet med utbildningen är att eleven ska få en utbildning som inriktas mot ett nationellt yrkesprogram och så snart som möjligt antas till detta.
- Utbildningen ska innehålla de grundskoleämnena eleven saknar godkänt betyg i för att bli behörig till ett yrkesprogram. Vidare ska i utbildningen ingå kurserna från ett nationellt yrkesprogram.
- Eleven ska ha rätt till stödundervisning i de ämnen som behövs för att bli behörig till ett yrkesprogram.
- Utbildningen ska omfatta heltidsstudier. Utbildningens omfattning får dock minskas, om eleven begär det och styrelsen för utbildningen finner det förenligt med utbildningens syfte.
- Programinriktat individuellt val kan påbörjas fram till och med det första kalenderhalvåret det år ungdomarna fyller tjugo år.
- Utbildningen inom programinriktat individuellt val ska följa en plan som ska fastställas av styrelsen för utbildningen.
- Den som har påbörjat en utbildning inom programinriktat individuellt val ska ha rätt att fullfölja utbildningen enligt den plan som fanns när utbildningen inleddes. Om eleven har medgett att utbildningen ändras, har han eller hon rätt att fullfölja utbildningen inom ramen för det programinriktade individuella valet.
- En fristående skola som anordnar utbildning som motsvarar yrkesprogram och som av Statens skolinspektion förklarats

berättigad till bidrag får anordna programinriktat individuellt val som inriktas mot det yrkesprogrammet. Om hemkommunen erbjuder programinriktat individuellt val med inriktning mot ett visst yrkesprogram, ska den fristående skolan ha rätt till bidrag som ska bestämmas efter samma grunder som kommunen tillämpar vid fördelning av resurser till motsvarande utbildning. Om kommunen inte erbjuder ett programinriktat individuellt val med samma inriktning som den fristående skolan ska den s.k. riksprislistan tillämpas.

- Om hemkommunen inte erbjuder programinriktat individuellt val med inriktning mot ett visst yrkesprogram och en annan kommun har tagit emot en elev på en sådan utbildning, ska den mottagande kommunen ersättas för sina kostnader för elevens utbildning av dennes hemkommun.
- En elev som utifrån sin individuella studieplan fullföljt programinriktat individuellt val ska få ett intyg över genomgången utbildning. De betyg som eleven fått ska framgå av intyget.
- Fullföljer eleven inte utbildningen enligt sin studieplan, ska eleven få en sammanställning där det framgår vilka delar av utbildningen eleven har fullföljt i förhållande till sin individuella studieplan.

Skälen för promemorians förslag

Programinriktat individuellt val bör införas i gymnasieskolan. Syftet är att eleverna ska få en utbildning som inriktas mot ett nationellt yrkesprogram och så snart som möjligt antas till detta.

Programinriktat individuellt val är avsett för ungdomar som saknar behörighet till ett nationellt yrkesprogram, men som har dokumenterat god studieförmåga, och som har för avsikt att söka sig till ett sådant program. Genom att införa vissa förkunskapskrav för att erbjudas utbildning inom programinriktat individuellt val förbättras förutsättningarna för att elever som tas in ska kunna uppnå behörighet till ett nationellt yrkesprogram och framgångsrikt fullfölja utbildningen. Ungefär en av sex elever som påbörjade ett individuellt program i gymnasieskolan för första gången läsåret 2008/09 går på PRIV. De flesta av dessa elever läser på ett yrkesinriktat PRIV. De elever som gått PRIV får slutbetyg i väsentligt högre grad än elever som gått andra typer av individuella program. Detta visar att utbildningar som är tydligt inriktade mot ett visst yrkesområde och som syftar till att ge möjlighet att etablera sig på arbetsmarknaden skapar bättre förutsättningar för ungdomar som är obehöriga till ett nationellt program att lyckas bättre i skolan.

Regeringen gav i juni 2005 i uppdrag till dåvarande Myndigheten för skolutveckling att stödja och stimulera kommuners och skolors arbete

för att öka kvaliteten på utbildningen inom individuella program. I redovisningen av uppdraget redovisas ett antal systemrelaterade kriterier för kvalitet inom individuella program. Ett kriterium är att verksamheten bör utformas i form av sökbara PRIV och att gymnasieskolan dimensioneras utifrån alla elevers individuella önskemål, förutsättningar och behov.¹⁵ Flera remissinstanser som yttrat sig om gymnasieutredarens förslag har framhållit PRIV som en lyckad verksamhet. Resultaten från PRIV talar därför för att detta sätt att utforma utbildning bör kunna fortsätta även i framtiden.

Erbjudande av utbildning på programinriktat individuellt val

För att en elev av hemkommunen ska erbjudas ett programinriktat individuellt val ska vissa villkor ställas på elevernas förkunskaper. Det ska krävas godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk och godkänt betyg i engelska eller matematik och i minst fyra andra ämnen. För elever som har godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik krävs i stället godkända betyg i minst tre andra ämnen.

Det lägsta antal ämnen som eleverna ska ha godkänt betyg i för att erbjudas programinriktat individuellt val, ska borga för att eleverna har en godtagbar allmän studieförmåga, som innebär att de med adekvat stöd, bör ha förutsättningar att klara studier på ett nationellt yrkesprogram. Elever som antas till programinriktat individuellt val utan godkänt betyg i antingen matematik eller engelska samt i förekommande fall ytterligare ett ämne, ska därför erbjudas särskilt stöd i dessa ämnen.

Olika huvudmän kommer att ha olika förutsättningar att erbjuda elever platser inom programinriktat individuellt val. Vilka yrkesprogram som utbildningen ska inriktas mot och hur många platser som bör erbjudas beslutas lokalt, men detta bör så långt det är möjligt anpassas med hänsyn till ungdomarnas önskemål.

Om huvudmannen erbjuder ett nationellt yrkesprogram med riksrekrytering kan huvudmannen även erbjuda platser inom programinriktat individuellt val inriktat mot det programmet. Detta förutsätter dock att huvudmannen beviljats tillstånd för att utbildningen inom det programinriktade individuella valet med den inriktningen ska stå öppen för sökande från hela landet.

Innehåll och organisering

Elever ska, utöver studier med särskilt stöd i de ämnen från grundskolan där eleven saknar godkänt betyg, studera gymnasiekurser från ett yrkesprogram. Elever som avslutat en gymnasiekurs ska också få betyg på en sådan kurs.

¹⁵ Kvalitet inom IV – hela skolans ansvar. Myndigheten för skolutveckling 2006

Enligt nuvarande bestämmelser finns det möjlighet att inom ramen för individuella program inrätta programinriktade individuella program (PRIV) för en grupp elever. Att utbildningen utformas för en grupp elever innebär att en elev ska kunna söka utbildningen. Även utbildningen på programinriktat individuellt val ska vara sökbar och det ska tydligt framgå att utbildningen inriktas mot ett nationellt yrkesprogram.

Det är troligt att dessa elever i de allra flesta fall kommer att samundervisas med elever från ett nationellt yrkesprogram, vilket också kan underlätta övergången till ett nationellt program i det skede då eleverna blir behöriga. Elever inom programinriktat individuellt val bör ha samma möjligheter som elever på ett yrkesprogram att genomföra arbetsplatsförlagt lärande (APL).

Urval

Om urval till de platser som kommer att finnas på programinriktat individuellt val behöver göras ska motsvarande bestämmelser gälla som för de nationella programmen.

Övergång från programinriktat individuellt val till ett nationellt yrkesprogram

Villkoret för erbjudande av programinriktat individuellt val innebär att eleverna ska ha sådana förkunskaper att de ska kunna tillgodogöra sig gymnasiestudier på ett yrkesprogram. Eleverna kommer dock att behöva olika lång tid för att nå betyget godkänt i matematik eller engelska, och därmed bli behöriga till ett yrkesprogram.

Enligt nuvarande bestämmelser är det möjligt för en skolhuvudman att ta in en behörig sökande till gymnasieskolan vid en senare tidpunkt än vid utbildningens början, om det finns plats på den aktuella studievägen och eleven bedöms ha de kunskaper och färdigheter som krävs för att kunna tillgodogöra sig undervisningen (6 kap. 13 § gymnasieförordningen). Under dessa förutsättningar kan således en elev inom programinriktat individuellt val som blir behörig under läsårets gång tas in på ett yrkesprogram. Detta är också syftet med programinriktat individuellt val vilket kräver att skolorna har beredskap att kunna ta in eleven på de aktuella yrkesprogrammet. I vissa fall, exempelvis om eleven blir behörig sent under läsåret, kan det mest ändamålsenliga vara att eleven antas till det aktuella programmet läsåret efter. Vissa elever kan också behöva läsa på programinriktat individuellt val under en längre tid än ett år. Förkunskapskraven och det särskilda stödet till eleven ska dock möjliggöra för denne att bli behörig inom högst ett år.

Dokumentation

De ytterligare grundskoleämnen eleven inom programinriktat individuellt val fått godkända betyg i ska föras in i ett nytt slutbetyg från

grundskolan som omfattar alla ämnen eleven har betyg i. För de elever som gått programinriktat individuellt val utan att få godkänt betyg i engelska eller matematik, ska ett skriftligt omdöme ges som beskriver vad eleven uppnått i dessa ämnen.

En elev som gått programinriktat individuellt val ska utöver det nya slutbetyget eller det skriftliga omdömet få ett intyg från programinriktat individuellt val, där det framgår vilket innehåll utbildningen haft. De betyg som eleven fått ska framgå av intyget. Godkända betyg från gymnasiekurser kan ingå i en framtida gymnasieexamen.

I de fall en elev avbryter sina studier, inte fullföljer utbildningen enligt sin studieplan, övergår till nationellt program, yrkesintroduktion eller individuellt alternativ, ska eleven få en sammanställning där det framgår vilka delar av utbildningen eleven fullföljt i förhållande till sin individuella studieplan.

Lika villkor mellan fristående och kommunala skolor

För att skapa lika villkor i fråga om programinriktat individuellt val för fristående och kommunala skolor föreslås regler om ersättning mellan elevens hemkommun och en fristående skola när det gäller programinriktat individuellt val. Dessa regler innebär att en fristående skola ska ha rätt till ersättning för en elev som motsvarar de kostnader som hemkommunen skulle ha för att anordna motsvarande utbildning. Om kommunen inte erbjuder ett programinriktat individuellt val med samma inriktning som den fristående skolan ska den s.k. riksprislistan tillämpas. Riksprislistan kommer därmed att behöva uppdateras med kostnader för anordnande av programinriktade val inriktade mot respektive yrkesprogram. På så sätt bedöms förutsättningarna bli goda för fristående skolor att kunna anordna programinriktat individuellt val.

7.3 Yrkesintroduktion

Promemorians förslag:

- Yrkesintroduktion införs i gymnasieskolan. Utbildningen ska omfatta heltidsstudier. Utbildningens omfattning får dock minskas om eleven begär det och styrelsen för utbildningen finner det förenligt med utbildningens syfte.
- Syftet med utbildningen är att eleven ska få en yrkesinriktad utbildning som ger eleven möjlighet att direkt etablera sig på

arbetsmarknaden eller som leder till studier på ett nationellt yrkesprogram.

- Hemkommunen ansvarar för att de ungdomar som är obehöriga till ett nationellt program erbjuds yrkesintroduktion.
- Om det finns synnerliga skäl får elever som är behöriga till nationella program erbjudas yrkesintroduktion.
- Yrkesintroduktion ska kunna påbörjas fram till och med det första kalenderhalvåret ungdomarna fyller 20 år.
- Hemkommunen ska ansvara för att gymnasieskolan eller en fristående gymnasieskola, om eleven eller vårdnadshavaren begär det, informeras om det utbildningsbehov en elev som önskar gå på yrkesintroduktion har.
- Utbildningen inom yrkesintroduktion ska följa en plan som ska fastställas av styrelsen för utbildningen.
- Den som har påbörjat en utbildning inom yrkesintroduktion ska ha rätt att fullfölja utbildningen enligt den plan som fanns när utbildningen inleddes. Om eleven har medgett att utbildningen ändras, har han eller hon rätt att fullfölja utbildningen inom ramen för den ändrade yrkesintroduktionen.
- En fristående skola som av Statens skolinspektion berättigats till bidrag och som anordnar utbildning som motsvarar yrkesprogram får anordna yrkesintroduktion. Skyldighet att ta emot en elev finns endast om skolan och elevens hemkommun kommer överens om det bidrag som kommunen ska betala till skolan för eleven.
- Yrkesintroduktion ska huvudsakligen innehålla yrkesutbildning. Den kan innehålla karaktärsämnen och kurser från gymnasieskolans nationella yrkesprogram eller annan yrkesutbildning. Yrkesintroduktion bör innehålla arbetsplatsförlagt lärande eller praktik.
- Yrkesintroduktion kan innehålla grundskoleämnen och gymnasiegemensamma ämnen.
- Yrkesintroduktion kan även innehålla andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling, exempelvis olika motivationsinsatser.

- En elev som enligt sin individuella studieplan fullföljt yrkesintroduktion ska få ett intyg över genomgången yrkesintroduktion. De betyg som eleven fått ska framgå av intyget.
- Fullföljer eleven inte utbildningen enligt sin studieplan, ska eleven få en sammanställning där det framgår vilka delar av utbildningen eleven har fullföljt i förhållande till sin individuella studieplan.

Skälen för promemorians förslag

Yrkesintroduktion bör införas i gymnasieskolan. Syftet med utbildningen är att elever, som är obehöriga till ett nationellt program och som önskar en yrkesinriktad utbildning, ska få en utbildning som gör det möjligt för denne att direkt etablera sig på arbetsmarknaden eller som leder till studier på ett nationellt yrkesprogram.

Utredarens förslag om individuellt alternativ kan rymma både utbildningar som har en yrkesinriktad karaktär och utbildningar som har en mer generell inriktning. Som tidigare redovisats uppfattar många remissinstanser gymnasieutredarens förslag i denna del som alltför otydligt och det framgår av remissvaren att tolkningarna av vad individuellt alternativ kan vara väsentligt skiljer sig åt. Denna promemorias förslag om programinriktat individuellt val och yrkesintroduktion innebär en ökad tydlighet genom att de ungdomar som är obehöriga till ett nationellt program, som önskar en utbildning inom gymnasieskolan med ett huvudsakligen yrkesinriktat innehåll, får särskilda studievägar.

Yrkesintroduktionens innehåll och omfattning

Utbildningen inom yrkesintroduktion ska följa en plan som ska fastställas av styrelsen för utbildningen. Denna plan, i kombination med elevens individuella studieplan och eventuella åtgärdsprogram, ger den stadga och samtidigt den flexibilitet som är nödvändig för en individuellt utformad utbildning med en klar målsättning. En elev som har påbörjat yrkesintroduktion ska ha rätt att fullfölja utbildningen enligt den plan som ska finnas när utbildningen inleds. Detta är viktigt för att elevens rättssäkerhet ska tillgodoses. Om eleven medger att planen för utbildningen ändras, ska eleven ha rätt att fullfölja utbildningen enligt denna nya plan.

I det fall eleven, eller vårdnadshavaren om eleven är under 18 år, begär det, ska gymnasieskolan informeras om det utbildningsbehov eleven har. Informationen bör kunna ligga till grund för elevens individuella studieplan. Informationen kan också utgöra underlag för beslut om eventuella åtgärdsprogram för eleverna.

De elever som kommer att få sin utbildning inom yrkesintroduktionen kommer att ha vitt skilda förutsättningar och behov. En del elever kommer efter en relativt kort tid att uppnå behörighet till ett nationellt program och kan då i mån av plats tas in på ett sådant, alternativt söka till utbildningen inför nästkommande läsår. Elever kan alltså inom yrkesintroduktionen, parallellt med att påbörja en yrkesinriktad utbildning, skaffa de betyg som behövs för att bli behöriga till ett yrkesprogram. Det kan röra sig om elever som av olika anledningar valde att inte gå preparandutbildningen, elever som inte uppfyllde förkunskapskraven eller blev antagna på ett programinriktat individuellt val och vilkas resultat befann sig nära kraven för behörighet till ett nationellt program. Andra elever kommer att ha sådana bristande kunskaper från grundskolan och sådana särskilda behov att de sannolikt kommer att gå på yrkesintroduktionen under hela sin gymnasietid. Det är på grund av detta som yrkesintroduktionen måste rymma de möjligheter som ovan beskrivits för att flexibelt kunna utformas i enlighet med elevernas förutsättningar och behov och därmed stärka elevernas möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden.

Yrkesintroduktionen ska huvudsakligen bestå av yrkesutbildning. Den kan bestå av hela eller delar av de nationella karaktärsämneskurserna från yrkesprogrammen, arbetsplatsförlagt lärande och praktik men även annan utbildning av yrkeskaraktär. Det kan t.ex. röra sig om yrkesutbildning som tillgodoser ett behov av utbildning som inte förekommer på gymnasieskolans nationella yrkesprogram eller där de nationella yrkesämnena och kurserna av olika skäl inte motsvarar utbildningsbehovet. Yrkesintroduktion kan också innehålla grundskoleämnen och gymnasiegemensamma ämnen samt andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling, exempelvis olika motivationsinsatser.

Yrkesintroduktion kan utifrån lokala förhållanden utformas mer eller mindre nära de yrkesinriktade nationella programmen och utformas för en grupp elever. Den kan inledningsvis innehålla en bredare introduktion mot ett antal yrkesområden för att sedan smalna av mot områden som eleven är intresserad av och som kan erbjudas av skolhuvudmannen.

Enligt nuvarande bestämmelser finns ingen garanterad undervisningstid för individuella program. Av reglerna framgår endast att studierna ska bedrivas på heltid. Skolhuvudmännen erbjuder i dag individuella program från ett till tre år. Gymnasierektorn föreslår att utbildningstiden inom individuellt alternativ normalt ska omfatta tre år med samma möjlighet till förlängning som för elever inom de nationella programmen. Här föreslås, i likhet med nuvarande bestämmelser, inte någon reglering av hur lång tid yrkesintroduktion ska omfatta. Bedömningen är att nuvarande flexibilitet i fråga om längden på individuella program bör behållas, vilket gör det möjligt för skolhuvudmännen att erbjuda yrkesutbildning inom yrkesintroduktion på ett mer flexibelt sätt. Detta

kan vara lämpligt för att möta vissa elevers behov och önskemål och även motsvara det behov av utbildningar med olika längd som finns lokalt på arbetsmarknaden och som skolhuvudmännen kan erbjuda. Hemkommunens ansvar för att erbjuda utbildning inom gymnasieskolan fram till och med det första kalenderhalvåret ungdomarna fyller tjugo år kvarstår även för de ungdomar som inte finner sysselsättning efter en avslutad yrkesintroduktion.

Även om elever som går en yrkesintroduktion inte kommer att kunna avlägga en yrkesexamen, kommer en del elever som går tre år inom denna utbildning att ha lika många utbildningstimmar i yrkesinriktade ämnen som elever på nationellt yrkesprogram. Det kan vara inom något yrkesområde som även finns på nationellt yrkesprogram eller inom ett yrkesområde eller segment av ett sådant som inte finns representerat inom de nationella programmen. Gymnasieutredaren fann i sin utredning att det finns ett antal yrkesområden eller delar av yrkesområden som i utredarens förslag inte motsvaras av ett program eller en nationell inriktning på ett program. Orsaken var att yrkesområdet var för smalt eller att omfattningen på utbildningen inte bedömdes motsvara den längd som ett nationellt program har. Inom ramen för yrkesintroduktionen kan dock även sådan yrkesutbildning vara motiverad.

Yrkesutbildningen inom yrkesintroduktion bör på samma sätt som yrkesutbildningen inom de nationella programmen hanteras och kvalitetssäkras i samverkan mellan skola, arbetsplatser och lokala programråd. Regeringen har uppdragit åt Statens skolverk att inrätta nationella programråd för de yrkesprogram som föreslagits i propositionen *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan* (prop. 2008/09:199). De nationella programråden ska utgöra permanenta fora för dialog mellan Skolverket och avnämarna kring yrkesutbildningens kvalitet, innehåll och utformning. Det är lämpligt att programrådets medverkan i fråga om yrkesintroduktion bereds ytterligare

En elev som genomfört en yrkesintroduktion kan komma att uppnå en sådan kunskapsnivå att hon eller han efter gymnasieutbildningens slut kan avlägga de yrkesprov som eventuellt finns inom den bransch de utbildats mot. Särskilt gäller detta om eleven efter sin utbildning får en anställning inom relevant yrkesområde och därmed kan kvalificera sig ytterligare i arbetet.

Yrkesintroduktionens organisering

Både enligt gymnasieutredarens förslag och enligt många remissinstansers uppfattning bör det finnas en stor flexibilitet när det gäller hur skolhuvudmannen får organisera utbildning för obehöriga elever inom gymnasieskolan. Utgångspunkten bör vara elevernas mångfacetterade individuella behov och då bör det vara möjligt att organisera yrkesintroduktionen i form av allt från särskilda

undervisningsgrupper till att elever deltar i kurser inom de nationella yrkesprogrammen.

Arbetsplatsförlagt lärande och praktik

Yrkesintroduktionen bör innehålla APL eller praktik. Både APL och praktikinslag kan förläggas till en eller flera arbetsplatser och omfatta huvuddelen av elevens yrkesutbildning.

De kontakter elever i gymnasieskolan kan få genom det arbetsplatsförlagda lärandet eller genom praktik har visat sig mycket betydelsefulla för elevernas möjligheter att etablera sig i arbetslivet. Yrkesintroduktionen bör därför normalt innehålla arbetsplatsförlagt lärande eller praktik. Utbildningen måste kunna anpassas även till elever som bedöms gynnas bäst av en i huvudsak skolförlagd yrkesutbildning eventuellt kombinerad med praktik.

Dokumentation

En elev som utifrån sin individuella studieplan fullföljt yrkesintroduktion ska få ett intyg över genomgången utbildning. Om eleven avbryter eller inte fullföljer utbildningen enligt sin studieplan eller om eleven övergår till nationellt program, yrkesintroduktion eller individuella alternativ i en annan skola, ska eleven få en sammanställning av vilken det framgår vilka delar av utbildningen eleven fullföljt i förhållande till sin individuella studieplan.

Eleverna som fullgjort sin utbildning inom yrkesintroduktion enligt sin individuella studieplan föreslås i denna promemoria få ett intyg över genomgången yrkesintroduktion. De betyg som eleven fått ska framgå av intyget. Av intyget ska även framgå vilka andra kurser, utbildningsinslag och aktiviteter utbildningen innehållit.

7.4 Individuellt alternativ

Promemorians förslag:

- Individuellt alternativ införs i gymnasieskolan. Utbildningen ska omfatta heltidsstudier. Utbildningens omfattning får dock minskas om eleven begär det och styrelsen för utbildningen finner det förenligt med utbildningens syfte.
- Syftet med utbildningen är att eleven ska gå vidare till yrkesintroduktion, annan fortsatt utbildning eller till arbetsmarknaden.

- Hemkommunen ansvarar för att de ungdomar som är obehöriga till ett nationellt program erbjuds individuellt alternativ.
- Om det finns synnerliga skäl får elever som är behöriga till nationella program erbjudas individuellt alternativ.
- Individuellt alternativ kan påbörjas fram till och med det första kalenderhalvåret det år ungdomarna fyller tjugo år.
- Hemkommunen ska ansvara för att gymnasieskolan eller en fristående gymnasieskola, om eleven/vårdnadshavaren begär det, informeras om det utbildningsbehov en elev som önskar gå på individuellt alternativ har.
- Utbildningen inom individuellt alternativ ska följa en plan som ska fastställas av styrelsen för utbildningen.
- Den som har påbörjat en utbildning inom individuellt alternativ ska ha rätt att fullfölja utbildningen enligt den plan som fanns när utbildningen inleddes. Om eleven har medgett att utbildningen ändras, har han eller hon rätt att fullfölja utbildningen inom ramen för det ändrade individuella alternativet.
- En fristående skola som av Statens skolinspektion förklarats berättigad till bidrag får anordna individuellt alternativ. Skyldighet att ta emot en elev finns endast om skolan och elevens hemkommun kommer överens om det bidrag som kommunen ska betala till skolan för eleven.
- Individuellt alternativ kan innehålla grundskoleämnen, gymnasiegemensamma ämnen och gymnasieskolans karaktärsämnen.
- Individuellt alternativ kan även innehålla andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling, exempelvis olika motivationsinsatser och praktik.
- En elev som utifrån sin individuella studieplan fullföljt individuellt alternativ ska få ett intyg över genomgången individuellt alternativ. De betyg som eleven fått ska framgå av intyget.
- Fullföljer eleven inte utbildningen enligt sin studieplan, ska eleven få en sammanställning där det framgår vilka delar av utbildningen eleven fullföljt i förhållande till sin individuella studieplan.

Skälen för promemorians förslag

Individuellt alternativ införs i gymnasieskolan. Utbildningen ska omfatta heltidsstudier. Individuellt alternativ syftar till att eleven ska gå vidare till yrkesintroduktion, annan fortsatt utbildning eller till arbetsmarknaden.

Individuellt alternativ är avsett för ungdomar som är obehöriga till ett nationellt program inom gymnasieskolan och som behöver ytterligare kunskaper och vägledning för att kunna gå vidare i sin kunskapsutveckling. Det programinriktade individuella valet och den yrkesintroduktion som tidigare föreslagits är avsedd för ungdomar som önskar en yrkesinriktad utbildning. Dessa program fångar inte in de ungdomar som önskar gå en utbildning inom gymnasieskolan som är av en mer generell karaktär. Det kan t.ex. vara ungdomar som vill ha en mer allmänt inriktad utbildning som förberedelse till annan fortsatt utbildning eller som har stora kunskapsbrister och svag motivation och som behöver en grundläggande och motivationsskapande utbildning. Individuellt alternativ bör präglas av en hög grad av individualisering och utformas utifrån den enskilde elevens förutsättningar och behov. Individuellt alternativ får därmed en snävare målgrupp än nuvarande individuellt program eftersom denna promemoria föreslår andra studievägar för elever som önskar en mer yrkesinriktad utbildning och de elever som nästan är behöriga till gymnasieskolans nationella program.

Innehåll och omfattning

Utbildningen inom individuellt alternativ ska följa en plan som ska fastställas av styrelsen för utbildningen. I det fall eleven, eller vårdnadshavaren, om eleven är under 18 år, begär det, ska gymnasieskolan informeras om det utbildningsbehov eleven har. Informationen bör utgöra en del av underlaget för elevens individuella studieplan. Informationen kan också utgöra underlag för beslut om eventuella åtgärdsprogram för eleverna. Eleven har rätt att fullfölja utbildningen enligt den plan som fastställts.

Individuellt alternativ kan innehålla grundskoleämnen, gymnasiegemensamma ämnen och gymnasieskolans karaktärsämnen. Individuellt alternativ kan även innehålla delar av nationella kurser och andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling, exempelvis olika motivationsinsatser och praktik.

De elever som ett individuellt alternativ är avsett för kommer att ha vitt skilda förutsättningar och behov. För en del elever kommer, i varje fall inledningsvis, utbildningen att domineras av undervisning på grundskolenivå. För andra elever kommer inslagen av undervisning på gymnasial nivå att vara mer omfattande. Inslagen av motivationsskapande karaktär eller insatser av annan karaktär som kan bidra till elevens kunskapsutveckling, kommer väsentligt att skilja sig åt för olika elever inom individuellt alternativ.

För en del elever kan individuellt alternativ komma att fungera som en brygga till yrkesintroduktion, där det individuella alternativet utgjort en förberedelse och gett en inriktning för de fortsatta studierna. För andra elever kan utbildningen ge eleven en grund för fortsatta studier eller direkt övergång till arbetsmarknaden.

Organisering av individuellt alternativ

Både enligt gymnasieutredarens förslag och enligt många remissinstansers uppfattning bör det finnas en stor flexibilitet när det gäller hur skolhuvudmannen organiserar utbildning för elever som inte är behöriga till nationella program inom gymnasieskolan. Utgångspunkten bör vara elevernas mångfacetterade individuella behov. Det bör vara möjligt för skolhuvudmannen att organisera individuellt alternativ t.ex. i form av enskild undervisning eller särskilda grupper där all undervisning sker. Elever bör även kunna delta i kurser inom de nationella programmen.

Dokumentation

En elev som utifrån sin individuella studieplan fullföljt individuellt alternativ ska få ett intyg över genomgången utbildning. De betyg som eleven fått ska framgå av intyget. Av intyget ska även framgå vilka andra kurser, utbildningsinslag och aktiviteter utbildningen innehållit. Avbryter eleven eller fullföljer eleven inte utbildningen enligt sin studieplan eller om eleven övergår till nationellt program eller till yrkesintroduktion eller individuella alternativ i en annan skola, ska eleven få en sammanställning där det framgår vilka delar av utbildningen eleven fullföljt i förhållande till sin individuella studieplan.

7.5 Språkintröduktion

Promemorians förslag:

- Språkintröduktion införs i gymnasieskolan. Utbildningen ska omfatta heltidsstudier.
- Syftet med utbildningen är att nyligen anlända invandrarungdomar ska få en utbildning med tyngdpunkt i det svenska språket som möjliggör för dem att komma vidare i gymnasieskolan eller till annan utbildning.
- Hemkommunen ska ansvara för att nyligen anlända invandrarungdomar, om det behövs, erbjuds språkintröduktion i stället för utbildning inom ett nationellt program eller, om eleverna är obehöriga till dessa, ett särskilt program.

- Språkintröduktion kan påbörjas fram till och med det första kalenderhalvåret det år ungdomarna fyller 20 år.
- Hemkommunen ska ansvara för att de ungdomar som önskar gå på språkintröduktion inom gymnasieskolan, om de eller vårdnadshavaren begär det, i god tid får den hjälp de behöver för att beskriva sitt utbildningsbehov för gymnasieskolan eller för en fristående gymnasieskola.
- Utbildningen inom språkintröduktion ska följa en plan som ska fastställas av styrelsen för utbildningen.
- Den som har påbörjat en utbildning inom språkintröduktion ska ha rätt att fullfölja utbildningen enligt den plan som fanns när utbildningen inleddes. Om eleven har medgett att utbildningen ändras, har han eller hon rätt att fullfölja utbildningen inom den ändrade språkintröduktionen.
- En fristående skola som av Statens skolinspektion förklarats berättigad till bidrag får anordna språkintröduktion. Skyldighet att ta emot en elev finns endast om skolan och elevens hemkommun kommer överens om det bidrag som kommunen ska betala till skolan för eleven.
- Språkintröduktion ska innehålla undervisning i svenska eller svenska som andraspråk. Utifrån den validering av elevens kunskaper som bör göras initialt, bör eleven även få möjlighet att studera andra grundskole- och gymnasieämnen som eleven bedöms behöva för sin fortsatta utbildning.
- Språkintröduktion kan även innehålla andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling, exempelvis olika motivationsinsatser och praktik.
- Språkintröduktion bör kunna kombineras med svenskundervisning för invandrare (sfi).
- En elev som utifrån sin individuella studieplan fullföljt språkintröduktion ska få ett intyg över genomgången språkintröduktion. De betyg som eleven fått ska framgå av intyget.
- Fullföljer eleven inte utbildningen enligt sin studieplan, ska eleven få en sammanställning av vilken det framgår vilka delar av utbildningen eleven fullföljt i förhållande till sin individuella studieplan.

Skälen för promemorians förslag

Språkintröduktion införs för ungdomar i gymnasieåldern som nyligen invandrat till Sverige. Utbildningen ska omfatta heltidsstudier.

Gymnasieutredaren föreslog att det inom ramen för individuellt alternativ ska finnas en programintröduktion med samma syfte som den här föreslagna språkintröduktionen. I enlighet med intentionerna i denna promemoria om en ökad tydlighet, föreslås att språkintröduktionen ska utgöra ett särskilt, fristående alternativ för nyligen anlända ungdomar.

Det blir en bedömningsfråga för skolhuvudmännen vad som ska avses med nyligen till landet anlända ungdomar och vilka som ska erbjudas språkintröduktion. Saken får avgöras från fall till fall. Det bör därför inte närmare preciseras vad som avses med nyligen anländ. Enbart det faktum att en elev har invandrat bör emellertid inte ligga till grund för ett erbjudande om språkintröduktion.

Språkintröduktionen syftar till att eleven snarast möjligt kan komma vidare i gymnasieskolan eller i annan utbildning. Ett erbjudande om språkintröduktion bör därför alltid föregås av ett övervägande av hur detta bäst kan uppnås. För elever med invandrarbakgrund som är obehöriga till gymnasieskolans nationella program och som gått en längre tid i svensk grundskola är det ofta lämpligare med preparandutbildning, yrkesintröduktion eller individuellt alternativ, eventuellt kombinerat med stöd i svenska eller svenska som andraspråk. Även nyanlända ungdomar kan i vissa fall behärska det svenska språket. I sådana fall ska erbjudandet i stället avse utbildning inom ett nationellt program eller, om eleverna är obehöriga till dessa, inom ett särskilt program.

Ca 13 procent av eleverna på individuella program i dag går ett individuellt program som riktar sig till invandrarelever som saknar tillräckliga kunskaper i svenska. Sådana individuella program benämns ofta intröduktionskurs för invandrare (IVIK), men termen finns inte i dagens regelverk. Av dessa elever får ca 15 procent slutbetyg från gymnasieskolan efter 5 år. En del kommuner har även inrättat programinriktade individuella program (PRIVIK) för elever med otillräckliga kunskaper i svenska. I ett förslag till nationell strategi för utbildning av nyanlända barn och ungdomar redovisar Myndigheten för skolutveckling en stor brist på likvärdighet i utbildning av nyanlända ungdomar och att det är stora skillnader mellan kommuner när det gäller utbildningens innehåll och organisation. Myndigheten beskriver en situation där de nyanlända eleverna inte fullt ut får den undervisning de har rätt till och att det råder en stor osäkerhet i landets skolor om hur man ska tolka styrdokumentet om nyanlända elever¹⁶.

¹⁶ Förslag till nationell strategi för utbildning av nyanlända barn och ungdomar. Myndigheten för skolutveckling 2007.

Innehållet i språkinstruktionen bör baseras på en individuell bedömning av elevens förkunskaper och på behovet av kompletteringar som är nödvändiga för snarast möjliga inträde i det ordinarie utbildningssystemet. Det är därför av väsentlig betydelse att nyligen anlända invandrarungdomar snabbt får sina kunskaper validerade, att de får intensiv undervisning i det svenska språket och att en individuell studieplan upprättas. Utifrån en fortlöpande utvärdering av elevernas kunskapsutveckling och omprövning av elevens individuella studieplan bör språkinstruktionen för den enskilde eleven organiseras så att den stärker elevens möjligheter att snabbt komma vidare i utbildningssystemet. Nationellt program, yrkesintroduktion eller individuellt alternativ inom gymnasieskolan kan alla vara alternativ för olika elevkategorier inom språkinstruktionen. Inom alla dessa utbildningsformer bör fortsatt intensiv undervisning i det svenska språket och studiehandledning på modersmålet utgöra en del av det stöd dessa elever har rätt till.

Språkinstruktionens innehåll

Utbildningen inom språkinstruktion ska följa en plan som ska fastställas av styrelsen för utbildningen. I det fall eleven eller vårdnadshavaren, om eleven är under 18 år, begär det ska gymnasieskolan informeras om det utbildningsbehov eleven har. Informationen bör utgöra en del av underlaget för planen för utbildningen och elevens individuella studieplan. Informationen kan också utgöra underlag för beslut om eventuella åtgärdsprogram för eleverna. Eleven har rätt att fullfölja utbildningen enligt den plan som fastställts.

Språkinstruktion ska innehålla intensiv undervisning i svenska eller svenska som andraspråk. Med utgångspunkt från den validering av elevens kunskaper som initialt bör göras, bör eleven även få möjlighet att studera andra grundskole- och gymnasieämnen som eleven bedöms behöva för sin fortsatta utbildning. Eleven bör, om han eller hon önskar, även få modersmålsundervisning och studiehandledning på sitt modersmål motsvarande det som i dag anges i 5 kap. 7 § och 8 kap. 5 § gymnasieförordningen (1992:394). Språkinstruktion kan dessutom innehålla andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling, exempelvis olika motivationsinsatser och praktik. Språkinstruktionen bör därtill kunna kombineras med svenskundervisning för invandrare i enlighet med 2 kap. 22 § gymnasieförordningen.

Nyanlända invandrarungdomar och asylsökande ungdomar kan ha en mycket olikartad utbildningsbakgrund. De kan ha mycket goda kunskaper motsvarande minst svensk grundskole- eller gymnasienivå. I vissa fall kan kunskaperna i det svenska språket vara det enda som saknas för att uppnå behörighet till ett nationellt program. De kan även komma från förhållanden som medfört att de endast haft en kort skolgång eller

aldrig fått någon ordnad skolgång, vilket ställer stora krav på en noggrann validering av elevernas kunskaper. Hänsyn till sådana förhållanden är en nödvändig förutsättning för en individuell studieplan och, om så behövs, ett åtgärdsprogram som utgår från elevens behov.

Dokumentation

En elev som utifrån sin individuella studieplan fullföljt gymnasieintroduktion ska få ett intyg över genomgången språkintroduktion. De betyg som eleven fått ska framgå av intyget. Av intyget ska även framgå vilka andra kurser, utbildningsinslag och aktiviteter utbildningen innehållit. Om eleven avbryter eller inte fullföljer utbildningen enligt sin studieplan eller om eleven övergår till nationellt program eller till yrkesintroduktion, individuella alternativ eller språkintroduktion i en annan skola, ska eleven få en sammanställning av vilken det framgår vilka delar av utbildningen eleven fullföljt i förhållande till sin individuella studieplan.

7.6 Synnerliga skäl för behöriga elever att delta i yrkesintroduktion eller individuellt alternativ

Promemorians förslag:

- Om det finns synnerliga skäl får elever som är behöriga till nationella program erbjudas yrkesintroduktion eller individuellt alternativ.

Skälen för promemorians förslag

Endast om det finns synnerliga skäl får behöriga elever erbjudas yrkesintroduktion eller individuellt alternativ. Gymnasieutredarens förslag om att det ska krävas särskilda skäl bedöms vara otillräckligt och inte ge de tydliga incitament som krävs för att gymnasieskolan ska utveckla sin förmåga att erbjuda behöriga elever med olika svårigheter i skolarbetet effektiva stödåtgärder.

Enligt nuvarande bestämmelser i skollagen är en kommun skyldig att erbjuda individuella program för de ungdomar som inte tagits in på något nationellt program eller för de ungdomar som avbrutit sina studier på nationellt program. Gymnasieutredaren föreslog att en behörig elev endast om särskilda skäl föreligger ska kunna tas in på individuellt alternativ. I denna promemoria föreslås i stället att det ska krävas synnerliga skäl för att en elev som är behörig till ett nationellt program ska få tas in på yrkesintroduktion eller individuellt alternativ.

Nuvarande bestämmelser har medfört att ca 50 procent av eleverna som går sitt första år inom individuella program är behöriga till nationella program. Drygt hälften av dessa kommer direkt från grundskolan, varav

11 procent utgör gruppen s.k. väntare, dvs. behöriga elever som av olika skäl inte valt att gå ett nationellt program. 39 procent är avhoppare från nationellt eller specialutformat program. Elever som hoppat av från ett nationellt eller specialutformat program fullföljer gymnasieutbildning i väsentligt lägre grad än elever som kommer till individuella program direkt från grundskolan. Det tyder på att det inte är en framgångsrik strategi att hänvisa behöriga elever till individuella program.

Om nuvarande möjlighet att ta in behöriga elever på ett individuellt program begränsas blir det nödvändigt för gymnasieskolorna att genom olika stödåtgärder effektivare arbeta för att behålla eleverna inom ett nationellt program. Antalet platser på de nationella programmen ska också så långt det är möjligt anpassas med hänsyn till elevernas önskemål. Därmed bör antalet s.k. väntare, avhoppare och programbytare kunna begränsas.

Förslagen till förändrade behörighetsregler till gymnasieskolan som lämnats i propositionen *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan* (prop. 2008/09:199) och i denna promemoria innebär väsentligt skärpta krav på antalet godkända betyg från grundskolan som krävs för behörighet till gymnasieskolan. Elever som endast har de tre betyg som nu krävs för behörighet och kanske ytterligare något betyg, kommer med dessa förslag inte längre att finnas inom de nationella programmen. De förkunskaper som alla elever inom nationella program kommer att ha, medför dock att huvudmännens förutsättningar förbättras att genom olika former av stödåtgärder kunna behålla eleverna inom de nationella programmen.

Som en följd av dessa förändringar bör det i framtiden krävas synnerliga skäl för att en elev, som är behörig till gymnasieskolan, ska kunna tas emot på yrkesintroduktion och individuellt alternativ.

Eftersom det inte längre blir möjligt att utan synnerliga skäl hänvisa elever med olika studiesvårigheter eller elever som önskar byta program till individuella program, understryks kraven på gymnasieskolan att inom ramen för de nationella programmen erbjuda lämpliga stödåtgärder för dessa elever. När studiesvårigheter uppstår för en elev, ska ett åtgärdsprogram upprättas och eleven erbjudas stödundervisning. Om insatserna enligt åtgärdsprogrammet inte ger önskat resultat, kan skolan, i de fall inga andra åtgärder fungerat, erbjuda eleven reducerat program. I propositionen *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan* (prop. 2008/09:199) föreslås att nuvarande begränsning att en elev bara får reducera kurser omfattande maximalt 250 poäng tas bort. Det föreslås också att styrelsen för utbildningen, om det finns särskilda skäl, kan besluta att innehållet i en elevs utbildning med vissa begränsningar får avvika från vad som är föreskrivet för ett nationellt program.

De olika stödåtgärder som skolhuvudmannen är skyldig att erbjuda elever i behov av stöd samt de föreslagna förändringarna beträffande reducerat program och individuell anpassning av ett nationellt program, ger goda möjligheter att individualisera undervisningen för dessa elever inom ramen för nationella program.

Det bör påpekas att elever som är behöriga till ett nationellt program, och som har någon form av funktionshinder, ska behandlas på samma sätt som andra elever i behov av särskilt stöd. De ska erbjudas det stöd som behövs för att kunna gå en utbildning inom ramen för ett nationellt program. Dessa elever ska således inte hänvisas till de studievägar som föreslås i denna promemoria. Endast om sådana synnerliga skäl finns, som allmänt gäller för elever som är behöriga till ett nationellt program att delta i yrkesintroduktion eller individuellt alternativ, ska elever med funktionshinder hänvisas till dessa studievägar.

En behörig elev som inte antagits till det nationella program hon eller han sökt och som trots vägledningsinsatser valt att inte börja på den gymnasieutbildning hemkommunen erbjuder, omfattas av det kommunala informationsansvaret. En elev i gymnasieskolan som trots skolans insatser för att förhindra ett studieavbrott ändå avbryter sina studier i gymnasieskolan, omfattas också av kommunens informationsansvar. Med informationsansvar avses att kommunen ska hålla sig informerad om de i kommunen hemmahörande ungdomarna upp till 20 år, som inte går i gymnasieskolan och som inte heller är sysselsatta, i syfte att erbjuda dessa ungdomar lämpliga individuella åtgärder. Kommunen är skyldig att erbjuda dessa ungdomar gymnasial utbildning t.o.m. det första kalenderhalvåret det år de fyller 20 år (1 kap. 18 § skollagen).

Enligt de förslag som läggs fram i denna promemoria ska de behöriga elever, som avbrutit ett nationellt program, inom ramen för informationsansvaret i första hand erbjudas anpassade studier på ett nationellt program. En stor del av de elever som avbrutit sina studier har gjort detta efter flera år i gymnasieskolan. Dessa elever bör erbjudas en individuell utformad möjlighet att slutföra sin utbildning. Skolverkets utvärdering av hur kommunerna uppfyller sitt informationsansvar och hur de organiserar denna verksamhet visar dels att gymnasieskolans arbete för att förhindra avbrott måste förbättras, dels att kommunerna måste utforma sitt erbjudande så att den gymnasieutbildning många av dessa elever redan genomgått tillvaratas.

7.7 Undantag från 20-årsbestämmelsen

Promemorians förslag:

- Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om att behörighet att delta i grundläggande vuxenutbildning ska inträda tidigare än från och med andra kalenderhalvåret det år kommuninvånaren fyller 20 år.

Skälen för promemorians förslag

I propositionen *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan* (prop. 2008/09:199) föreslås att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om att behörighet att delta i *gymnasial* vuxenutbildning ska inträda tidigare än från och med andra kalenderhalvåret det år kommuninvånaren fyller 20 år. I särskilda fall ska avsteg från 20-årsbestämmelsen kunna göras, t.ex. i de fall en 19-åring påbörjar studier på gymnasial nivå. Målgruppen avser bl.a. ungdomar som redan bildat familj eller på annat sätt tagit ett stort och avgörande steg in i vuxen världen och därför har lite gemensamt med ungdomar i 16-årsåldern som påbörjar sina studier i gymnasieskolan. I denna promemoria föreslås att en person av samma anledning och på samma sätt ska kunna delta i *grundläggande* vuxenutbildning inom kommunal vuxenutbildning innan han eller hon fyllt 20 år.

Statens skolverk redovisade 2007 regeringsuppdraget om nationella mål och riktlinjer för utbildningen av nyanlända barn och ungdomar i grundskolan och gymnasieskolan samt därmed motsvarande skolformer (U2006/5105/S). Utöver redovisningen av förslag till nationella mål och riktlinjer uppmärksammades en elevgrupp som utgörs av elever som har uppehållstillstånd och som i hemlandet aldrig gått i skolan eller endast har gått några få år i skola. Denna grupp elever har med dagens bestämmelser inte rätt att delta i grundläggande vuxenutbildning, eftersom den rätten inträder först från och med det andra kalenderhalvåret det år kommuninvånaren fyller 20 år. I denna promemoria görs bedömningen att även denna grupp bör kunna komma i fråga för undantag från 20-årsbestämmelsen.

8. Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Lagen om ändring i skollagen (1985:1100) om behörighetskrav för gymnasieskolans yrkesprogram och särskilda program föreslås träda i kraft den 28 juni 2010. Vidare föreslås att ändringen ska tillämpas på utbildning som påbörjas efter den 1 juli 2011. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreslås dock få meddela föreskrifter om att elever, som påbörjat sin utbildning före den 1 juli 2011 och som fullföljer denna senare än tre år från det att den påbörjades, ska fullfölja utbildningen enligt de bestämmelser som gäller för utbildning som påbörjats efter den 1 juli 2011.

9. Ekonomiska och andra konsekvenser

Den föreslagna regleringen av de särskilda programmen preparandutbildning, programinriktat individuellt val, yrkesintroduktion, individuellt alternativ och språkintröduktion samt förslaget till nya behörighetsregler för yrkesprogram berör skolhuvudmän i det offentliga skolväsendet samt fristående skolor. Vissa effektivitetsvinster bedöms kunna uppnås då genomströmningen i gymnasieskolan kan öka, eftersom fler elever snabbare förväntas kunna antas till och fullfölja ett nationellt program med de föreslagna studievägarna. Förslagen i promemorian bedöms inte ha några effekter för jämställdheten och bedöms inte heller påverka könsfördelningen inom de studievägar som föreslås jämfört med dagens individuella program. Under läsåret 2007/08 var ca 42 procent av eleverna inom individuella program flickor och 58 procent pojkar.

Ekonomiska konsekvenser för kommunerna

Med promemorians förslag om programinriktat individuellt val bedöms en grupp elever ges bättre förutsättningar att snabbare än tidigare kunna bli behöriga till gymnasieskolans nationella program. Enligt databearbetningar som Statens skolverk gjorde för att prognostisera antalet elever som skulle bli behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram med det förslag till flexibla behörighetskrav som Utbildningsdepartementet remitterade i november 2008, skulle antalet behöriga öka jämfört med i dag (se även avsnitt 4.3). I denna promemoria föreslås i stället att dessa elever blir behöriga till ett programinriktat individuellt val, vilket innebär att de, liksom med dagens bestämmelser om PRIV, kan tas in i mån av plats. För de elever som går ett programinriktat individuellt val och inte behöver förlänga sin studietid, skulle detta innebära detta en kostnadsminskning. Den grupp elever som går direkt från grundskolan till ett individuellt program har under 2000-talet uppgått till ca 9 procent av en årskull, vilket motsvarar runt 12 000 elever årligen. En del av dessa elever går på PRIV inriktade mot yrkesförberedande program. Av de eleverna skulle några uppfylla promemorians förslag till behörighetskrav för programinriktat individuellt val. Av de elever som skulle bli behöriga till programinriktat individuellt val bedöms en del söka till andra utbildningsvägar som föreslås i denna promemoria. Vissa elever som antas till programinriktat individuellt val kommer inte att fullfölja gymnasieskolan på tre år. Med ett antagande att 3000 elever erbjuds plats och antas på ett programinriktat individuellt val direkt efter grundskolan och hälften av dessa så snart som möjligt antas till ett nationellt yrkesprogram och kan fullfölja gymnasieskolan på tre år i stället för att först studera på ett individuellt program ett år, skulle detta innebära en kostnadsminskning på ca 120 miljoner kronor per år. De elever som saknar godkänt betyg i engelska eller matematik, samt i förekommande fall i ytterligare ett ämne, ska enligt förslaget ges stöd i dessa ämnen för att så snabbt som möjligt kunna bli behöriga till ett yrkesprogram. Kostnaderna för detta uppskattas med ovanstående antagande uppgå till ca 11 000 kronor per

elev, vilket motsvarar minst en lektion per vecka, totalt ca 40 miljoner kronor per år. Kostnadsminskningen ska alltså ställas mot de ökade kostnaderna som är förknippade med stödundervisningen och summerar till ca 80 miljoner kronor per år. Dessa beräkningar kan komma att justeras då bland annat antagandet om hur många elever som kommer att erbjudas programinriktat individuellt val är osäkert. Även takten i vilken elever inom ett programinriktat individuellt val kommer att bli klara kan variera. En del kommer att bli klara på tre år, medan andra även i fortsättningen kan komma att behöva längre tid för att avsluta sin utbildning. Om förslaget innebär att fler elever går igenom en gymnasieutbildning på tre år innebär det totalt sett en effektivisering för kommunsektorn. Denna effekt kommer dock att märkas tidigast 2014, då den första elevkullen gått igenom den nya gymnasieskolan.

Några elever som är behöriga till yrkesprogrammen, men som saknar behörighet till högskoleförberedande program, kommer troligen att vilja gå en preparandutbildning för att uppnå sådan behörighet till ett högskoleförberedande program. De elever som i dag söker sig till högskoleutbildningar från ett yrkesförberedande program motsvarar årligen ca 5 000 elever. Dessa förväntas ofta läsa ett utökat program inom ramen för sitt yrkesprogram snarare än att gå en preparandutbildning. Regeringen har i propositionen *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan* (prop. 2008/09:199) uppskattat kostnaden för att erbjuda elever inom yrkesprogrammen ett utökat program för att uppnå grundläggande behörighet till 100 miljoner kronor. För 2013 blir det en halvårseffekt på 50 miljoner kronor.

Förslagen om yrkesintroduktion, individuellt alternativ och språkintröduktion bedöms inte medföra någon ökad kostnad för kommunerna. Antalet elever inom dessa tre studievägar bedöms bli lägre än antalet elever inom nuvarande individuella program. Detta beror på att behöriga elever endast om det finns synnerliga skäl får erbjudas yrkesintroduktion eller individuellt alternativ. Det får till följd att majoriteten av de behöriga elever som i dag finns inom individuella program i stället kommer att finnas inom de nationella programmen och där få lämpligt stöd. Genomsnittskostnaden per elev på ett individuellt program är ungefär densamma som genomsnittskostnaden för hela gymnasieskolan¹⁷ varför detta inte bedöms generera ökade kostnader.

Konsekvenser för fristående skolor

Antalet elever som läsåret 2007/08 läste individuellt program på en fristående gymnasieskola uppgick till drygt 500. Dessa elever utgör därmed en mycket begränsad andel (1,7 %) i förhållande till antalet IV-elever som studerar hos en kommunal eller landstingskommunal huvudman, som läsåret 2007/08 uppgick till 31 081 stycken.

¹⁷ Redovisning av uppdrag om individuella program. Skolverket 2007

Fristående skolor ska ha möjlighet att erbjuda utbildning på samtliga studievägar som föreslås i denna promemoria. För att skapa så lika villkor som möjligt för fristående och kommunala skolor föreslås i promemorian bestämmelser om ersättning från elevens hemkommun till den fristående skolan beträffande preparandutbildning och programinriktat individuellt val. Enligt förslaget ska det inte krävas en överenskommelse mellan hemkommunen och den fristående skolan om den ersättning som ska betalas. Den fristående skolan ska ha rätt till ersättning för en elev som motsvarar de kostnader som hemkommunen skulle ha för att anordna motsvarande utbildning. På så sätt bedöms förutsättningarna bli goda för fristående skolor att kunna anordna utbildning inom preparandutbildning och programinriktat individuellt val.

För de särskilda programmen yrkesintroduktion, individuellt alternativ och språkintroduktion ska en regel motsvarande nuvarande bestämmelse för individuella program om ersättning från elevens hemkommun till den fristående skolan att finnas. Anledningen är att dessa studievägar förutsätts bli så individuellt anpassade att det i varje enskilt fall kommer att behövas en överenskommelse om lämplig ersättning till den fristående skolan.

10. Närmare om författningstexten

I propositionen *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan* (prop. 2008/09:199) har förslag till ändringar i skollagen som rör gymnasieskolan lämnats. Förslagen till ändringar i skollagen i denna promemoria utgår därför i de delar förslag lämnats i propositionen från densamma.

Förslag till förordningsändringar till följd av lagförslagen i propositionen finns ännu inte. Förordningsförslagen i denna promemoria bygger därför helt på nu gällande förordningsbestämmelser. Såväl propositionens lagförslag som förslagen i denna promemoria ska arbetas in i det förslag till ny skollag som nyligen remitterats.

I ovan nämnda proposition har också föreslagits att möjligheterna att förena anställning med utbildning utreds. Några förslag lämnas därför inte i det avseendet i denna promemoria.

Förslaget till lag om ändring i skollagen (1985:1100)

11 kap.

10 §

I paragrafen har lagts till ett nytt *tredje stycke*. I stycket bemyndigas regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om att behörighet att delta i grundläggande vuxenutbildning ska inträda tidigare än från och med andra kalenderhalvåret det år kommuninnevånaren fyller 20 år. Paragrafen har kommenterats i avsnitt 7.6.

15 kap.

2 §

Ändringen i bestämmelsen är föranledd av att individuella program tas bort ur gymnasieskolan och ersätts av särskilda program.

Förslaget till lag om ändring i lagen (2009:000) om ändring i skollagen

5 kap.

1 §

I paragrafens *andra stycke* anges att bestämmelser om utbildning för vissa elever från den obligatoriska särskolan kommer att finnas i 31 c § i stället för som tidigare i 32 §. Ändringen är redaktionell.

4 §

Ändringen i bestämmelsens *andra stycke* är föranledd av att individuella program tas bort ur gymnasieskolan och ersätts av särskilda program, nämligen preparandutbildning, programinriktat individuellt val, yrkesintroduktion, individuellt alternativ och språkintrouktion.

18 a §'

Paragrafen är ny. I paragrafen beskrivs syftet med preparandutbildning. Syftet är att en elev som inte fått godkänt betyg i grundskolan i de ämnen som behövs för att uppnå behörighet till ett nationellt program ska uppnå sådan behörighet. Utbildningen, som är avsedd att pågå under högst ett år, utom i enstaka fall (se 30a §), är en rättighet för dels de elever som är obehöriga till gymnasieskolans högskoleförberedande program, dels de elever som uppnått behörighet till ett yrkesprogram i gymnasieskolan men som önskar uppnå behörighet till ett högskoleförberedande program. Utbildningen är inte avsedd för elever som önskar konkurrenskomplettera. Ämnen som eleven redan har godkänt betyg i får inte ingå i utbildningen. Elever inom preparandutbildning har dock samma rätt som övriga att

genomföra en prövning i ett ämne som man redan har betyg i enlighet med 7 kap. 14 § gymnasieförordningen (1992:394).

19 §

I paragrafen, vars innehåll är nytt, beskrivs syftet med programinriktat individuellt val. Syftet med programinriktat individuellt val är att eleverna ska få en utbildning som inriktas mot ett nationellt yrkesprogram och så snart som möjligt antas till programmet.

20 §

I paragrafen, vars innehåll är nytt, beskrivs syftena med yrkesintroduktion. Utbildningen kan ha två syften, dels att elever som är obehöriga till nationella program ska få en yrkesinriktad utbildning som ger eleven möjlighet att direkt etablera sig på arbetsmarknaden, dels att sådana elever ska få en utbildning som leder till studier på ett nationellt yrkesprogram. Utbildningen är således avsedd dels för sådana elever som vill få en utbildning som gör dem i högre grad anställningsbara dels för sådana elever som önskar fortsätta sina studier på ett nationellt yrkesprogram.

21 §

I paragrafen, vars innehåll är nytt, beskrivs syftet med individuellt alternativ. Syftet med individuellt alternativ är att eleven ska gå vidare till fortsatt utbildning, till yrkesintroduktion eller till arbetsmarknaden.

Utbildningen kan således väljas av elever som önskar utveckla sina kunskaper för fortsatt utbildning. Som nämnts ovan är yrkesintroduktion avsedd för de obehöriga ungdomar som önskar en klart yrkesinriktad utbildning. Individuellt alternativ kommer snarare ifråga för elever som siktar mot att gå yrkesintroduktion men kanske först önskar en mer allmänt inriktad utbildning. Individuellt alternativ kan också vara en möjlighet för elever som har stora kunskapsbrister och svag motivation och som behöver grundläggande och motivationsskapande utbildning som kan underlätta för den elev som så snart som möjligt vill gå vidare till arbetsmarknaden eller som kan leda till ett nyvaknat intresse för studier.

21 a §

I paragrafen, vars innehåll är nytt, beskrivs syftet med språkintröduktion. Syftet med språkintröduktion är att nyligen anlända invandrarungdomar ska få en utbildning med tyngdpunkt i det svenska språket som möjliggör för dem att komma vidare i gymnasieskolan eller till annan utbildning. Avsikten med språkintröduktion är således att eleverna snabbare än i dag ska komma vidare i utbildningssystemet.

21 b §

Ändringen i bestämmelsen är föranledd av att individuella program tas bort ur gymnasieskolan och ersätts av särskilda program. Ändringen är redaktionell och innebär ingen saklig ändring av de bestämmelser som tidigare gällde för individuella program.

23 §

Paragrafen, som anger behörighetsvillkor för yrkesprogram utöver de som följer av den föreslagna 22 § i propositionen *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan* (prop. 2008/09:199) motsvarar delvis nuvarande reglering. Kravet på godkända betyg i svenska, engelska och matematik är oförändrat. Villkoret att även ytterligare ämnen ska vara godkända är dock nytt, liksom möjligheten att, under vissa förutsättningar, bortse från ett icke godkänt betyg i engelska. Bestämmelsen anger inte vilka ytterligare fem ämnen som den sökande måste ha godkända betyg i för att vara behörig. Föreskrifter om detta kan meddelas med stöd av bemyndigandet som föreslås i 26 § i den ovan nämnda propositionen.

Paragrafen har kommenterats i avsnitt 4.

28 §

Ändringen i bestämmelsen är föranledd av att individuellt program tas bort ur gymnasieskolan och ersätts av särskilda program.

30 a §

Paragrafen är ny. Hemkommunen ska erbjuda de elever som inte fått godkänt betyg i grundskolan i de ämnen som behövs för att uppnå behörighet till ett nationellt program att

gå preparandutbildning under högst ett år. Skyldigheten att erbjuda preparandutbildning gäller utbildning som påbörjas fram till och med det första kalenderhalvåret det år då eleven fyller nitton år. Om det finns synnerliga skäl, får utbildningen förlängas till två år. Sådana synnerliga skäl kan vara svår sjukdom eller dödsfall i familjen.

31 §

Paragrafens innehåll är nytt. I *första stycket* beskrivs hemkommunens skyldighet att erbjuda ungdomar som är obehöriga till nationella program yrkesintroduktion och individuellt alternativ. Även den elev som trots en genomgången preparandutbildning i grundskolan inte uppnått behörighet till gymnasieskolans nationella program, ska ges ett sådant erbjudande. Kommunen är skyldig att erbjuda både yrkesintroduktion och individuellt alternativ och eleven får sedan välja. I möjligaste mån bör kommunen erbjuda de elever som väljer yrkesintroduktion möjlighet till arbetsplatsförlagt lärande. Det framgår dock av den i denna promemoria föreslagna nya paragrafen, 20 b § i gymnasieförordningen (1992:394), att om förutsättningar helt saknas att anordna arbetsplatsförlagt lärande eller praktik, får hela utbildningen skolförläggas.

Erbjudande om yrkesintroduktion får avse utbildning som anordnas av en annan kommun än hemkommunen eller av ett landsting. För yrkesintroduktion som anordnas för en grupp elever finns möjligheten att anordna utbildningen inom ramen för ett samverkansavtal, se 31 d §, som kommenteras nedan.

I *andra stycket* finns ett undantag från vad som föreskrivs i första stycket. Det kan i särskilda undantagsfall finnas elever som har uppnått behörighet till nationella program men som av extraordinära skäl behöver en individuellt anpassad utbildning. Därför föreskrivs att elever som är behöriga till nationella program ska, om det finns synnerliga skäl, kunna erbjudas yrkesintroduktion eller individuellt alternativ. Bestämmelsen ska tolkas så, att alla andra alternativ såsom reducerat program, individuell anpassning av ett nationellt program och stödundervisning måste vara uttömda, innan en till ett nationellt program behörig elev erbjuds yrkesintroduktion eller individuellt alternativ.

31 a §

Paragrafen är ny. I paragrafen föreskrivs att för till Sverige nyligen anlända invandrande ungdomar ska kommunen erbjuda språkintröduktion. När det gäller språkintröduktion blir det en bedömningsfråga för skolhuvudmännen vad som ska avses med nyligen till landet anlända ungdomar och som därför ska erbjudas språkintröduktion. Obehöriga ungdomar med invandrarbakgrund, som gått en längre tid i grundskolan eller som behärskar språket, bör dock i stället erbjudas preparandutbildning, yrkesintroduktion eller individuellt alternativ eventuellt kombinerat med stöd i svenska eller svenska som andraspråk.

31 b §

Paragrafen, som är ny, behandlar erbjudande om programinriktat individuellt val. De ungdomar som är obehöriga till nationella program och som uppfyller vissa förkunskapsvillkor kan av sin hemkommun erbjudas programinriktat individuellt val. Programinriktat individuellt val ska inriktas mot studier på ett nationellt yrkesprogram. Eleverna bör ha samma rätt till att få delta i arbetsplatsförlagt lärande som de ungdomar som går på ett nationellt yrkesprogram. Avsikten är att elever som har goda förutsättningar att klara ett nationellt yrkesprogram inte ska stängas ute från möjligheten att tillgodogöra sig studier på ett sådant yrkesprogram och få möjlighet att ta en yrkesexamen.

Antalet platser som kommer att finnas tillgängliga inom programinriktat individuellt val kommer att variera utifrån lokala förutsättningar, men antalet platser bör så långt det är möjligt anpassas med hänsyn till elevernas önskemål. Erbjudande om utbildningen får även avse utbildning som anordnas av en annan kommun än hemkommunen, av ett landsting eller i enlighet med regeln om samverkansavtal som föreslagits i 31 d §, vilken kommenteras nedan.

Förkunskapskraven som måste uppfyllas är att eleven har godkända betyg i svenska, engelska eller matematik och godkända betyg i minst fyra andra ämnen. För elever som har godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk, engelska och matematik krävs i stället godkända betyg i minst tre andra ämnen. Eleven ska ha rätt till stödundervisning i de ämnen som eleven saknar godkänt betyg i från grundskolan och som eleven behöver för att bli behöriga till ett yrkesprogram. Föreskrifter om stödundervisning meddelas i förordning.

31 c §

Paragrafen är ny och har tillkommit av redaktionella skäl. Någon saklig ändring i förhållande till de regler om erbjudande om utbildning till elever från särskolan som föreslagits i 5 kap. 26 § i den inledningsvis nämnda propositionen avses inte. Ändringen föranleds endast av att individuella program tas bort ur gymnasieskolan och ersätts av särskilda program

31d §

Paragrafen är ny. För att kommunerna ska kunna erbjuda så allsidiga utbildningar som möjligt och eftersom möjligheten för kommunerna att anordna arbetsplatsförlagt lärande eller praktik i viss mån ligger utanför kommunernas kontroll ges i paragrafen en möjlighet för kommunen att beträffande de särskilda programmen låta en annan kommun eller ett landsting anordna utbildningen. För programinriktat individuellt val och för yrkesintroduktion som anordnas för en grupp elever finns möjligheten att ingå samverkansavtal med en annan kommun eller ett landsting.

32 §

Paragrafens innehåll är nytt. Som beskrivits i denna promemoria kan de elever som ska komma ifråga för preparandutbildning, yrkesintroduktion, individuellt alternativ eller språkintröduktion ha mycket skilda utbildningsbehov. Därför ska hemkommunen enligt *första stycket* i god tid se till att eleverna får hjälp att beskriva sitt utbildningsbehov för gymnasieskolan.

Samma skäl finns för kommunens skyldighet enligt *andra stycket* att, om eleven eller vårdnadshavaren så önskar, informera gymnasieskolan om elevens utbildningsbehov så att eleven inte riskerar att bli erbjuden en kollektiv lösning som inte passar just henne eller honom.

40 §

Ändringen i paragrafen är föranledd av att individuella program tas bort och ersätts av särskilda program i gymnasieskolan. Eftersom elever inom individuellt alternativ och språkintröduktion bedöms komma att ha vitt skilda förutsättningar och anspråk, finns inte längre behov av att anordna dessa utbildningsformer för en grupp elever och därigenom göra utbildningsformerna sökbara. Däremot kan ett sådant behov finnas för elever inom programinriktat individuellt val och yrkesintroduktion, varför regler om ansökan m.m. till utbildning endast ska gälla för dessa båda program. I *andra stycket* föreskrivs att det till ansökan rörande yrkesintroduktion ska bifogas ett yttrande där det framgår om hemkommunen åtar sig att svara för kostnaderna för den sökandes utbildning. Ändringarna i övrigt är redaktionella.

41 §

I denna paragraf finns regler om mottagande av elever på programinriktat individuellt val och yrkesintroduktion som anordnas för en grupp elever. I *andra stycket* föreskrivs att för sökande till yrkesintroduktion som anordnas för en grupp elever gäller att de för att kunna tas emot måste höra hemma i kommunen eller samverkansområdet för utbildningen eller att hemkommunen har åtagit sig att svara för kostnaderna för utbildningen. Programinriktat individuellt val bör dock eleverna ha möjlighet att gå i en annan kommun eftersom det inte är obligatoriskt för kommunerna att anordna utbildningen. I konsekvens härmed föreslås en regel om interkommunal ersättning för detta program i 53 §, vilken kommenteras nedan.

42 §

För de nationella yrkesprogrammen föreslås i 5 kap. 35 § i den inledningsvis nämnda propositionen en möjlighet för regeringen eller en myndighet att besluta om riksrekrytering. Eftersom elever på ett programinriktat individuellt val ska erbjudas utbildning som är inriktad mot ett nationellt yrkesprogram föreslås i denna paragraf samma regel som för de nationella yrkesprogrammen.

43 §

Se kommentaren till 40 §.

51 §

Ändringen i bestämmelserna är föranledd av att individuella program tas bort och ersätts av särskilda program i gymnasieskolan.

53 §

I paragrafen införs samma regel för preparandutbildning och programinriktat individuellt val som gäller för nationella program avseende interkommunal ersättning för en kommun som tar emot eller antar en elev som inte är hemmahörande i kommunen.

57 §

Se kommentaren till 51 §.

9 kap.

8 §

I paragrafens *tredje stycke* har klargjorts att en fristående skola måste vara berättigad till bidrag för anordnande av utbildning motsvarande yrkesprogram för att få anordna programinriktat individuellt val eller yrkesintroduktion. Vidare anges att en bidragsberättigad fristående skola som bedriver gymnasial utbildning också får anordna preparandutbildning, individuellt alternativ och språkintröduktion.

I *sjunde stycket* har tillagts att också för programinriktat individuellt val ska beslut om rätt till bidrag innehålla uppgift om mot vilket nationellt yrkesprogram som utbildningen är inriktad.

8 a §

Ändringarna i paragrafens *femte och sjätte stycke* är föranledda av att individuella program tas bort och ersätts av särskilda program i gymnasieskolan. Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 juli 2009 infördes nya grunder och kriterier för hur bidrag ska beräknas till bland annat fristående skolor. Utgångspunkten är att beräkningen av bidrag till de enskilda verksamheterna ska ske enligt den s.k. likabehandlingsprincipen. Den innebär att bidraget ska bestämmas på samma grunder som kommunen tillämpar när resurser fördelas till den egna verksamheten av motsvarande slag.

I fråga om programinriktat individuellt val saknas skäl att utforma grunderna för bidraget på något annat sätt än för de nationella yrkesprogrammen, eftersom utbildningen inom programinriktat individuellt val ska inriktas mot dessa program.

För övriga särskilda program som behandlas i *sjunde stycket* - yrkesintroduktion, individuellt alternativ och språkintröduktion - bibehålls regeln för vad som tidigare gällde för de individuella programmen. Dessa program vänder sig till elever med sinsemellan skiftande förutsättningar och behov. Eftersom dessa utbildningar ska anpassas efter den enskilda elevens situation och behov är det lämpligt att elevens hemkommun och den fristående skolan gör en överenskommelse om det bidrag som ska lämnas i varje enskilt fall.

15 kap.

4 §

Ändringen i bestämmelserna är föranledd av att individuella program tas bort och ersätts av särskilda program.

Ikraftträdande-och övergångsbestämmelser

1-2.

Den förhållandevis långa tiden mellan ikraftträdandet och den dag då bestämmelserna ska börja tillämpas är nödvändig för att ett antal förberedande beslut hos myndigheter, kommuner och andra huvudmän ska kunna fattas i god tid före höstterminen 2011. Bestämmelsen behandlas i avsnitt 8.

3.

De elever som föreskrifterna ska kunna gälla är t.ex. elever som gjort studieavbrott för studier utomlands eller elever som på grund av att de bytt program fått längre studietid.

Bilaga 1

<i>Studievägar</i>	Särskilda program				
	Preparandutbildning	Programinriktat individuellt val	Yrkesintroduktion (YI)	Individuellt alternativ (IA)	Språk- introduktion (SI)
<i>Vilka elever?</i>	Fullföljt åk 9 utan att ha uppnått behörighet till önskat nationellt program inom gymnasieskolan(NP)	Obehöriga till NP. Krävs betyg G i Sv/Sv2, Ma eller Eng + minst 4 ämnen alt. betyg G i Sv/Sv2, Ma och Eng + minst 3 ämnen	Obehöriga till NP	Obehöriga till NP	Obehöriga till NP, nyligen anlända
<i>Kommunens skyldighet</i>	Ska erbjuda	Kan erbjuda	Ska erbjuda	Ska erbjuda	Ska erbjuda
<i>Huvudsakligt innehåll</i>	1:a hand grundskoleämnen som krävs för att inom ett år bli behörig till NP	Grundskoleämnen som saknas för behörighet + kurser från yrkesprogram	Huvudsakligen yrkesutbildning: kurser från yrkesprogram, annan yrkesutbildning, APL	Grundskoleämnen, gymnasieämnen, motivationsinsatser	Svenska, svenska som andraspråk, övriga grundskoleämnen, gymnasiekurser
<i>Utgångar</i>	Studier NP	Studier yrkesprogram: - lärling - skolförlagd	Etablering på arbetsmarknaden alt. studier yrkesprogram: - lärling - skolförlagd	Fortsatt utbildning, YI, etablering på arbetsmarknaden	Snar vidaregång till NP